

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS

Brīvprātīgais darbs Latvijā

Rīga, 2026

Saturs

Lietotie saīsinājumi	3
Kopsavilkums	4
Ievads.....	7
1. Brīvprātīgais darbs un tā nozīme sabiedrībā.....	8
1.1. Iesaiste brīvprātīgajā darbā	8
1.2. Ieguvumi no brīvprātīgā darba.....	10
1.3. Brīvprātīgā darba ekonomiskā vērtība	13
2. Brīvprātīgā darba tiesiskais regulējums	15
2.1. Brīvprātīgā darba organizētājs.....	15
2.2. Brīvprātīgā darba veicējs	17
2.3. Izmaiņas Brīvprātīgā darba likumā	18
3. Brīvprātīgā darba organizētāji un to loma brīvprātīgā darba īstenošanā.....	20
3.1. NVO un brīvprātīgais darbs.....	20
3.2. Valsts un pašvaldību iestādes un brīvprātīgais darbs.....	22
3.2.1. Valsts iestādes	22
3.2.2. Pašvaldības iestādes	31
3.3. Politiskās partijas un brīvprātīgais darbs.....	34
3.4. Sociālie uzņēmumi un brīvprātīgais darbs	34
4. Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma - izaicinājumi un iespējamie risinājumi	37
4.1. Brīvprātīgā darba politikas nostiprināšana politikas plānošanas dokumentos	38
4.2. Datu pieejamības veicināšana	39
4.3. Digitālās infrastruktūras attīstība	41
4.4. Brīvprātīgā darba atpazīstamība un prestiža veicināšana	43
4.5. Brīvprātīgā darba atzišana.....	46
4.6. NVO kapacitātes stiprināšana brīvprātīgā darba jomā	47
4.7. Brīvprātīgā darba ekosistēmas novērtējums - kopsavilkums	48
Pielikumi	

Lietotie saīsinājumi

AiM	–	Aizsardzības ministrija
BDKP	–	Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome
CEV	–	Eiropas Brīvprātīgā darba centrs
EESK	–	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja
EM	–	Ekonomikas ministrija
ES	–	Eiropas Savienība
FM	–	Finanšu ministrija
IeM	–	Iekšlietu ministrija
IKP	–	iekšzemes kopprodukts
IZM	–	Izglītības un zinātnes ministrija
KM	–	Kultūras ministrija
KNAB	–	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs
LM	–	Labklājības ministrija
MK	–	Ministru kabinets
NVA	–	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	–	nevalstiskās organizācijas
OECD	–	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
UR	–	Uzņēmumu reģistrs
VK	–	Valsts kanceleja
VARAM	–	Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija
VID	–	Valsts ieņēmumu dienests
VM	–	Veselības ministrija
VPD	–	Valsts probācijas dienests

Kopsavilkums

Brīvprātīgais darbs Latvijā ir nozīmīgs pilsoniskās sabiedrības elements, kas veicina sociālo saliedētību, iedzīvotāju līdzdalību un kopienu attīstību. Tas palīdz sniegt atbalstu sabiedrības grupām, uzlabo brīvprātīgo prasmes, veicina psihisko un fizisko labklājību, kā arī sniedz ekonomisku pienesumu valstij.

Brīvprātīgais darbs vēsturiski kalpojis par nozīmīgu sabiedrības saliedēšanas un savstarpējās palīdzības mehānismu. Laika gaitā tas attīstījies no kopienu iniciatīvām līdz strukturētām kustībām 19. gadsimtā un institucionalizētām sistēmām 20. gadsimtā, īpaši kara apstākļos. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas brīvprātīgais darbs kļuva par demokrātiskas līdzdalības un pilsoniskās aktivitātes balstu, veidojot pamatu mūsdienīgai brīvprātīgā darba ekosistēmai. Eiropas Brīvprātīgā darba gads 2011 būtiski veicināja politikas attīstību, uzsverot nepieciešamību pēc skaidra regulējuma, starptautiskas sadarbības un lielākas sabiedrības izpratnes par brīvprātīgā darba nozīmi.

Latvijā iesaiste brīvprātīgajā darbā joprojām ir zema – 2022. gadā formālajās aktivitātēs piedalījās tikai 6,2% iedzīvotāju (ES vidēji 12,3%). Igaunijā šis rādītājs ir 10,4%, bet Nīderlandē – 36%.¹ Dažādu pētījumu dati atšķiras, taču vispārēja tendence liecina par iesaistes samazināšanos pēdējos gados. Jauniešu vidū aktivitāte ir augstāka (18%)², savukārt atbalsta jomas bieži saistītas ar sociālo palīdzību, izglītību, vidi un kultūru.

Brīvprātīgais darbs sniedz būtisku ekonomisko pienesumu, kas Latvijā līdz šim nav pilnvērtīgi novērtēts datu trūkuma dēļ. Pieejamie pētījumi apliecina, ka tā potenciāls ir nozīmīgs – 2010. gadā brīvprātīgā darba monetārā vērtība Latvijā sasniedza 82,6 miljonus latu jeb 0,65% no IKP³, savukārt OECD valstīs brīvprātīgā darba ieguldījums vidēji veido ap 1,9% no IKP⁴. Lai šo pienesumu varētu sistemātiski izmantot politikas plānošanā un resursu sadalē, nepieciešama vienota un regulāra datu uzskaitē, kas pašlaik Latvijā nav nodrošināta.

Papildus ekonomiskajai ietekmei brīvprātīgais darbs būtiski stiprina sabiedrības sociālo struktūru un labklājību. Tas veicina jauniešu kompetenču attīstību un sniedz pirmo darba pieredzi, pieaugušajiem palīdz līdzsvarot ikdienas slodzi un apgūt jaunas prasmes, savukārt senioriem nodrošina aktīvas novecošanās iespējas, mazinot vientulību un sekmējot sociālo integrāciju. Kopienu līmenī brīvprātīgais darbs veicina savstarpējo uzticēšanos, solidaritāti un ciešāku sabiedrības saliedētību, tādējādi stiprinot kopējo sabiedrības noturību.

Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma ir savstarpēji saistīta un daudzslāņaina, kas ietver politikas veidotājus, īstenotājus, atbalsta struktūras un plašu sabiedrības iesaisti. Ekosistēmas centrā atrodas pats brīvprātīgais darbs – kā vērtība, sabiedrisks resurss un līdzdalības forma, kas balstās kopienu solidaritātē, savstarpējā uzticēšanās un kolektīvā atbildībā. Sistēmas darbība ir iespējama, pateicoties koordinētai sadarbībai starp institūcijām, organizācijām un indivīdiem, kuri kopā nodrošina brīvprātīgā darba ilgtspējīgu attīstību.

¹ Eurostat: pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19/default/table?lang=en

² Nacionāla mēroga socioloģiski reprezentatīvu aptauju īstenošana jaunatnes politikas un darba ar jaunatni monitoringa ietvaros, Pētījuma gala ziņojums; pieejams: https://jaunatneslietas.gov.lv/sites/default/files/2024-11/Aptaujas%20monitoringa%20ietvaros_Gala_zi%C5%86ojums_2024_14.11.pdf

³ Pētījums “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā”, Pētījuma noslēguma ziņojums; pieejams: https://www.izm.gov.lv/lv/petijumi-0/izm_brivpratigaisdarbs_zinojums_laboratory_07_2011_1.pdf

⁴ *The Value Of Volunteering, The Economic Power of Giving Back: A Global Analysis of Volunteering's Benefits*; pieejams: <https://www.volunteersolutions.org.uk/blog/economicbenefitsvolunteering>

Brīvprātīgā darba likums, kas pieņemts 2015. gadā un spēkā no 2016. gada 1. janvāra, nosaka skaidru tiesisko ietvaru brīvprātīgajam darbam Latvijā. Tas definē jēdzienu, nosaka, kas drīkst organizēt un veikt brīvprātīgo darbu, kā arī reglamentē pušu tiesības, pienākumus, drošības un apdrošināšanas nosacījumus. Likums nošķir brīvprātīgo darbu no algota darba, aizsargā brīvprātīgo tiesības un darba tirgu, nodrošina vienlīdzīgu piekļuvi līdzdalībai. Tas arī nosaka Labklājības ministrijas atbildību politikas izstrādē un NVA pienākumu uzturēt Brīvprātīgā darba informācijas sistēmu, lai veicinātu informētību un atbalstītu kvalitatīvu, drošu un ilgtspējīgu brīvprātīgā darba īstenošanu Latvijā.

Brīvprātīgā darba ekosistēmā būtiska nozīme ir brīvprātīgā darba organizētājiem (biedrības un nodibinājumi (tostarp arodbiedrības), valsts un pašvaldību iestādes, politiskās partijas un sociālie uzņēmumi), jo tie nodrošina kvalitatīvu, drošu un ilgtspējīgu brīvprātīgā darba īstenošanu, koordinē aktivitātes, sagatavo brīvprātīgos, informē un sniedz nepieciešamo atbalstu, tādējādi veidojot stabilu pamatu sabiedrības iesaistei un kopienu attīstībai.

NVO ir galvenie brīvprātīgā darba virzītāji Latvijā – tie nodrošina iesaistes iespējas, veido sabiedrības attieksmi, stiprina kopienas un ietekmē politikas veidošanu. Lai gan statistika ilgstoši bijusi fragmentāra, VID dati rāda, ka 2024. gadā brīvprātīgo darbu organizēja 3 133 NVO, iesaistot vairāk nekā 251 tūkstoši brīvprātīgo. NVO plašā un daudzveidīgā iesaiste joprojām ir būtisks pamats brīvprātīgā darba ekosistēmas ilgtspējai un pieejamībai.

Valsts un pašvaldību iestādes aizvien nozīmīgāk iesaistās brīvprātīgā darba ekosistēmā, kļūstot ne vien par politikas veidotājiem un normatīvā regulējuma nodrošinātājiem, bet arī par aktīvām brīvprātīgā darba organizētājiem sociālajā aprūpē, izglītībā, kultūrā, sabiedrības drošībā un krīžu situācijās.

Būtisku lomu ieņem arī Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome, kurā vienlīdzīgi pārstāvētas valsts institūcijas un NVO, nodrošinot kopīgu rīcības virzienu noteikšanu, starpinstitutionālo sadarbību un priekšlikumu izstrādi politikas pilnveidei.

Pašvaldības ir nozīmīgi brīvprātīgā darba atbalstītāji vietējā līmenī, radot vidi, kurā kopienas var aktīvi iesaistīties sociālās, kultūras, sporta un vides iniciatīvās. Tās sadarbojas ar NVO un valsts iestādēm, lai nodrošinātu iedzīvotājiem iespējas iesaistīties brīvprātīgajā darbā un atbalstītu vietējo iniciatīvu attīstību.

Tomēr valsts un pašvaldību iestāžu sniegtie dati par brīvprātīgo darbu joprojām ir fragmentāri, kas apgrūtina pilnvērtīgu priekšstatu par to īstenoto aktivitāšu apjomu un ietekmi. Neskatoties uz to, valsts un pašvaldību sektora iesaiste ir būtisks balsts brīvprātīgā darba ekosistēmai, paplašinot iespējas, stiprinot sabiedrības līdzdalību un nodrošinot brīvprātīgā darba ilgtspēju visā Latvijā.

Sociālie uzņēmumi ir vienīgie komersanti, kam atļauts organizēt brīvprātīgo darbu, un tie to aktīvi izmanto savas sociālās misijas stiprināšanai. Brīvprātīgie sniedz gan praktisku atbalstu, gan zināšanu pienesumu, kas veicina uzņēmumu ilgtspēju un kopienu iesaisti. Lai novērstu brīvprātīgā darba aizstāšanu ar algotu darbu, likums ierobežo viņu iesaisti uzņēmuma pamatfunkcijās. Brīvprātīgo ieguldījums būtiski palielina sociālo uzņēmumu kapacitāti un stiprina to lomu brīvprātīgā darba ekosistēmā.

Politiskās partijas ir viena no brīvprātīgā darba organizētāju grupām un tām ir tiesības iesaistīt brīvprātīgā darba veicējus savas darbības īstenošanā. Tomēr pašlaik nav pieejama centralizēta un strukturēta informācija par politisko partiju īstenoto brīvprātīgo darbu, jo no partiju gada pārskatiem nav iespējams automātiski iegūt vienotus datus par brīvprātīgo iesaisti.

Brīvprātīgā darba ekosistēma Latvijā saskaras ar vairākiem būtiskiem izaicinājumiem, kas kavē tās ilgtspēju un pilnvērtīgu attīstību. Nepietiekama politiku integrācija nozīmē, ka brīvprātīgais darbs nav sistemātiski iestrādāts valsts un nozaru politikas dokumentos, savukārt datu trūkums un fragmentēta uzskaitē liek precīzi novērtēt brīvprātīgā darba apjomu, ģeogrāfiju un ekonomisko ietekmi. Pastāvošās digitālās infrastruktūras nepilnības ierobežo pieejamību un starpsektoru sadarbību. Papildu izaicinājumi ir zemā sabiedrības informētība, brīvprātīgajā darbā iegūto kompetenču neatzīšana un NVO kapacitātes ierobežojumi, kas ietekmē spēju piesaistīt un koordinēt brīvprātīgos.

Lai stiprinātu brīvprātīgā darba ekosistēmu, nepieciešami mērķēti politikas risinājumi – brīvprātīgā darba integrēšana valsts attīstības plānos un nozaru politikās, vienots regulējums datu iesniegšanai un starpinstitutionāla sadarbība.

Brīvprātīgā darba atpazīstamība Latvijā pieaug, taču joprojām trūkst informēšanas un izpratnes, kas ierobežo sabiedrības iesaisti. Daudzi nezina, kur atrast informāciju un kā pieteikties, bet stereotipi par brīvprātīgo darbu kā “neapmaksātu palīdzību” samazina motivāciju. Tā pozitīvā ietekme – labsajūta, prasmju attīstība, līdzdalība un kopienu saliedētība – sabiedrībā vēl nav pilnībā novērtēta.

Pašlaik tiek veidota jauna Brīvprātīgā darba informācijas sistēma, kas nodrošinās informatīvu atbalstu par brīvprātīgā darba iespējām, saziņu starp brīvprātīgajiem un organizatoriem, kā arī izziņas par veikto brīvprātīgo darbu sagatavošanu. Sistēmu pārvaldīs NVA. 2025. gadā tika izstrādāts un testēts sistēmas prototips un definētas lietotāju vajadzības. Sistēmas attīstību var ietekmēt finansējuma, datu apmaiņas un valsts informācijas sistēmu izstrādes procedūru izaicinājumi, taču mērķtiecīgas starpinstitutionālas sadarbības un efektīva ieviešanas procesa gaitā var izveidot modernu, pieejamu un uzticamu rīku brīvprātīgā darba koordinācijai, kas var noderēt arī brīvprātīgā darba politikas veidošanai.

Brīvprātīgā darba prestiža celšanai nepieciešama mērķtiecīga, daudzkanālu komunikācija valsts, pašvaldību un NVO līmenī, ietverot regulāras kampaņas, pieredzes stāstus, sabiedriskus pasākumus un labās prakses popularizēšanu. Būtiska ir arī pašu brīvprātīgo iesaiste popularizēšanā, jo viņu personīgie stāsti, aktivitāšu vadīšana, dalība kampaņās un godināšanas pasākumos rada uzticību un iedvesmo citus iesaistīties. Tāpēc nozīmīgi ir attīstīt atzinības mehānismus – apbalvojumus, pateicības pasākumus, sertifikātus un citas formas, kas uzsver brīvprātīgo ieguldījumu un veicina sabiedrības līdzdalību, īpaši jauniešu, senioru un kopienu līmenī.

ANO 2026. gadu ir pasludinājusi par Starptautisko brīvprātīgo gadu ilgtspējīgai attīstībai⁵, akcentējot brīvprātīgā darba nozīmi globālo ilgtspējas mērķu sasniegšanā. Latvija ir izvēlējusies pievienoties iniciatīvai, attiecīgi BDKP 2025. gada 16. jūlija sēdē pieņemot lēmumu pasludināt 2026. gadu par Starptautisko brīvprātīgo gadu arī nacionālā līmenī.

Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026 var kalpot kā atspēriena punkts, pilnveidojot regulējumu, veidojot kompetenču atzīšanas mehānismus un stiprinot brīvprātīgā darba integrāciju izglītībā, nodarbinātībā un sabiedrības attīstības procesos. Šāda koordinēta pieeja ne tikai aktualizētu brīvprātīgā darba nozīmi, bet arī nostiprinātu to kā ilgtspējīgu sabiedrības resursu, kas veicina solidaritāti, saliedētību un kopīgu atbildību par sabiedrības labklājību.

⁵ ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcija Nr.A/RES/78/127 “*Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2023*”; pieejams: <https://docs.un.org/en/A/RES/78/127>

Ievads

Brīvprātīgais darbs ir neatņemama pilsoniskās sabiedrības sastāvdaļa, kas veicina sociālo saliedētību, stiprina kopienas un sniedz būtisku atbalstu sabiedrības neaizsargātākajām grupām. Tas sniedz iespēju ikvienam aktīvi iesaistīties sabiedrības labā, veidojot ciešāku saikni starp indivīdu un kopienu. Brīvprātīgais darbs sekmē sabiedrības noturību un solidaritāti, vienlaikus veicinot personīgo izaugsmi, prasmju attīstību un pilsonisko līdzdalību.

Latvijā brīvprātīgā darba joma turpina attīstīties, un, līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, būtiska loma ir koordinētai sadarbībai starp valsts institūcijām, pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām un kopienām. Eiropas Brīvprātīgā darba centra (CEV) 2024. gadā publicētā Eiropas brīvprātīgā darba ekosistēma sniedz pārskatāmu, kodolīgu ieskatu par to, kā Eiropā tiek organizēts, atbalstīts un attīstīts brīvprātīgais darbs. Ekosistēma atspoguļo savstarpēji saistītu vidi, kur brīvprātīgie, organizācijas, politikas ietvars, finansējums, atbalsta mehānismi un sabiedrības attieksme veido iespēju vidi kvalitatīvam, ilgtspējīgam un iekļaujošam brīvprātīgajam darbam visā Eiropā. Šāda ekosistēmiska pieeja ir nozīmīga arī Latvijas kontekstā, jo tā ļauj skaidri identificēt un strukturēt elementus, kas jau pastāv brīvprātīgā darba jomā un kuri ir būtiski tās ilgtspējīgai attīstībai valsts līmenī.

Ņemot vērā šīs jomas pieaugošo nozīmi un potenciālu, ir būtiski visaptveroši izvērtēt esošo situāciju, identificēt galvenos izaicinājumus un attīstības iespējas, kā arī stiprināt izpratni par brīvprātīgā darba attīstību Latvijā.

ANO ir pasludinājusi 2026. gadu par Starptautisko brīvprātīgo gadu ilgtspējīgai attīstībai⁶, tādējādi uzsverot brīvprātīgā darba nozīmi ilgtspējas mērķu sasniegšanā globālā mērogā, un Latvija ir izvēlējusies sekot šai iniciatīvai. Atzīstot brīvprātīgā darba potenciālu sabiedrības saliedētības, pilsoniskās līdzdalības un kopienu attīstības veicināšanā, 2025. gada 16. jūlija BDKP sēdē tika pieņemts lēmums pasludināt Latvijā 2026. gadu par Starptautisko brīvprātīgo gadu ilgtspējīgai attīstībai (turpmāk – Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026).

Minētais solis apliecina valsts apņemšanos stiprināt brīvprātīgā darba lomu valstiskā līmenī, uzsvērt brīvprātīgā darba vērtību, veicināt sabiedrības iesaisti, kā arī atzīt brīvprātīgo un organizāciju ieguldījumu sabiedrības labā. Brīvprātīgo gada 2026 ietvaros paredzēts īstenot informatīvo un izglītojošo pasākumu kopumu – kampaņas, pieredzes apmaiņas forumus, reģionālas iniciatīvas un sadarbības projektus starp valsts, pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām.

Vienlaikus 2025. gada 16. jūlija BDKP sēdē tika izteikts aicinājums LM kā atbildīgajai institūcijai par brīvprātīgā darba politikas izstrādi iesniegt MK informatīvo ziņojumu par aktuālo situāciju brīvprātīgā darba jomā un tās iespējamo attīstību tuvākajiem gadiem, tādējādi nostiprinot brīvprātīgā darba tēmas atpazīstamību arī valdības līmenī.

Šis ir pirmais LM sadarbībā ar BDKP izstrādātais informatīvais ziņojums par brīvprātīgā darba jomu Latvijā un tā mērķis ir izvērtēt esošo situāciju brīvprātīgā darba jomā Latvijā, identificēt galvenos izaicinājumus un iespējas brīvprātīgā darba politikas attīstībai, lai veicinātu sabiedrības līdzdalību, stiprinātu starpinstitucionālo sadarbību un nodrošinātu ilgtspējīgu brīvprātīgā darba integrāciju valsts pārvaldes un kopienu attīstības procesos.

⁶ ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcija Nr.A/RES/78/127 “Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2023”; pieejams: <https://docs.un.org/en/A/RES/78/127>

1. Brīvprātīgais darbs un tā nozīme sabiedrībā

Brīvprātīgais darbs pasaulē jau vēsturiski ir kalpojis kā sabiedrības saliedēšanas mehānisms, kurā cilvēki apvienojas, lai kopīgi risinātu problēmas, sniegtu atbalstu vajātajiem un veidotu stipras kopienas, balstītas uz solidaritāti, savstarpēju uzticību un kopējās labklājības veicināšanu. 19. gadsimtā brīvprātīgais darbs kļuva organizētāks, pateicoties reliģiskām un sabiedriskām kustībām, kas reaģēja uz sociālajām vajadzībām. Savukārt 20. gadsimtā tā nozīme ievērojami pieauga, īpaši pasaules karu laikā, kad sabiedrības iesaiste bija būtiska – strādājot ražošanas sektorā, palīdzot lauksaimniecībā un nodrošinot medicīnisko aprūpi, kas veicināja brīvprātīgā darba institucionalizāciju un ekonomiskās vērtības atzīšanu.

Brīvprātīgais darbs Latvijā ir attīstījies no neformālām sabiedriskām iniciatīvām līdz mērķtiecīgi koordinētai pilsoniskās līdzdalības formai. Vēsturiski tas izpaudās kā kopienu savstarpējā palīdzība un vēlāk arī kā organizētas aktivitātes, piemēram, brīvprātīgo ugunsdzēsēju kustība.⁷ Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas brīvprātīgais darbs attīstījās kā demokrātiskas līdzdalības un sabiedrības iesaistes virzīts process, veidojot pamatu mūsdienīgai brīvprātīgā darba ekosistēmai, kurā arvien nozīmīgāka loma ir strukturētām iniciatīvām, institucionālai sadarbībai un iedzīvotāju pašiniciatīvai.

Svarīgs pavērsiens brīvprātīgā darba attīstībā ES bija 2011. gads, kas tika pasludināts par Eiropas brīvprātīgo aktivitāšu gadu, veicinot pilsonisko līdzdalību (*European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship*),⁸ biežāk saukts kā Eiropas Brīvprātīgā darba gads 2011. Šī iniciatīva pievērsa plašu uzmanību brīvprātīgā darba nozīmei, izaicinājumiem un potenciālam sabiedrības attīstībā, un tās ietvaros tika veikti pētījumi par dalībvalstu pieredzi brīvprātīgā darba organizēšanā un regulēšanā, kā arī izstrādātas rekomendācijas tā pilnveidošanai visā Eiropā. Tas būtiski ietekmēja brīvprātīgā darba politikas veidošanu ES dalībvalstīs, tostarp Latvijā. Eiropas Brīvprātīgā darba gada 2011 aktivitātes veicināja izpratni par brīvprātīgā darba lomu sabiedrībā, uzsvēra nepieciešamību pēc skaidra tiesiskā regulējuma un veicināja starptautisku sadarbību šajā jomā.

1.1. Iesaiste brīvprātīgajā darbā

Dažādi starptautiskie pētījumi liecina, ka vidēji pasaulē aptuveni katrs piektais iedzīvotājs jeb 20% ir iesaistījies brīvprātīgajā darbā lielākā vai mazākā apjomā.⁹ Saskaņā ar pieejamajiem datiem Latvijā šis rādītājs varētu būt aptuveni 10%. Jāņem vērā, ka brīvprātīgā darba iesaistes rādītāji dažādos pētījumos var būtiski atšķirties, ko ietekmē gan pētījuma mērogs (piemēram, valsts, pašvaldības vai izglītības iestādes ietvaros), gan izvēlēta mērķgrupa (piemēram, tikai jaunieši), kā arī konkrētie pētījuma metodoloģiskie nosacījumi.

Atbilstoši apsekojuma “Līdzdalība sociālajā un kultūras dzīvē” (EU-SILC moduļi) datiem, 2022. gadā iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā no 16 gadiem, kas iesaistījās formālā brīvprātīgā neapmaksātā darbā (kādā no labdarības organizācijām, biedrībām, asociācijām, nevalstiskajām organizācijām u.c. šim mērķim izveidotām grupām) **Latvijā bija 6,2%,**

⁷ Latvijas ugunsdzēsības vēsture; pieejams: https://www.muzejs.vugd.gov.lv/lv/latvijas-ugunsdzesibas-vesture?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

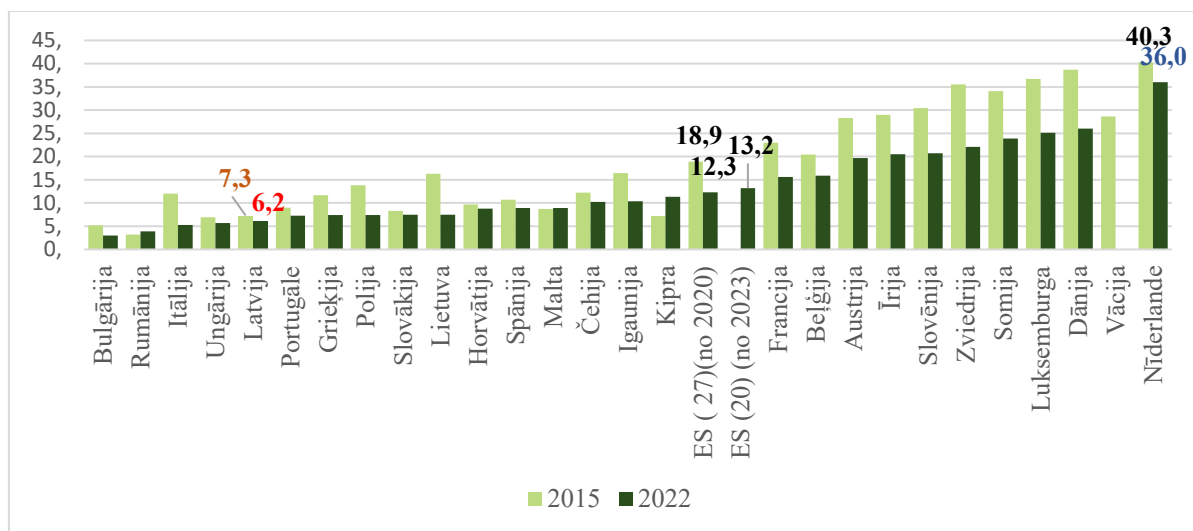
⁸ Padomes lēmums Nr.(2010/37/EC) “*Council Decision of 27 November 2009 on the European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship*” (2011); pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2010/37%281%29/oj/eng/pdf>

⁹ https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_wgi_10th_edition_report_2712a_web_101019.pdf

Igaunijā – 10,4%, vidējais rādītājs ES – 12,3% (no 2015. gada ES vidējais rādītājs 2022. gadā bija samazinājies par 6,6 procentpunktiem).¹⁰ Ir novērojama vispārēja tendence samazināties cilvēku iesaistei brīvprātīgā darba aktivitātēs, tai skaitā Latvijā. Augstākais rādītājs no ES valstīm 2022. gadā bija Nīderlandē – 36% bija piedalījušies brīvprātīgā darba aktivitātēs vai aktīvā pilsoniskumā (*skat. 1. attēlu*).

1.attēls

Personas, kas piedalījušās formālās/neformālās brīvprātīgās aktivitātēs vai aktīvā pilsoniskumā 2015. gadā un 2022. gadā (%)

Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19/default/table?lang=en

Saskaņā ar IZM iniciēto “Nacionāla mēroga socioloģiski reprezentatīvu aptauju īstenošana jaunatnes politikas un darba ar jaunatni monitoringa ietvaros 2024. gadā” jauniešu aptauju (izpētes īstenoātājs: Personu apvienība, ko veido Latvijas Kultūras akadēmija un SIA “TNS Latvia”) brīvprātīgajā darbā pēdējo 12 mēnešu laikā bija iesaistījušies 18% Latvijas jaunieši.¹¹

2024. gadā veiktās Rīgas iedzīvotāju aptaujas “Sabiedrības integrācija Rīgā” rezultāti liecina, ka katrs piektais (19%) rīdzinieks pēdējo trīs gadu laikā pats personīgi ir strādājis kā brīvprātīgais vairāk nekā vienu reizi.¹²

Savukārt, Sabiedrības integrācijas fonda organizētā pētījumā “Valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” darbības (rezultātu un ieguldījuma) izvērtēšana 2025” (pētījuma īstenoātājs: Latvijas Kultūras akadēmija) norādīts, ka būtiski samazinājusies iesaiste brīvprātīgajā darbā – ja 2018. gadā brīvprātīgo darbu veica 29 % iedzīvotāju, tad 2025. gadā vairs tikai 8 %.¹³

Tomēr valsts līmenī joprojām trūkst visaptverošas informācijas par brīvprātīgā darba apjomu un raksturojumu – nav precīzu datu par iesaistīto brīvprātīgo skaitu, to sadalījumu pēc

¹⁰ Eurostat: pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19/default/table?lang=en

¹¹ Nacionāla mēroga socioloģiski reprezentatīvu aptauju īstenošana jaunatnes politikas un darba ar jaunatni monitoringa ietvaros, Pētījuma gala ziņojums; pieejams: https://jaunatneslietas.gov.lv/sites/default/files/2024-11/Aptaujas%20monitoringa%20ietvaros_Gala_zi%C5%86ojums_2024_14.11.pdf

¹² Sabiedrības integrācija Rīgā, Rīgas iedzīvotāju aptauja; pieejams: https://apkaimes.lv/wp-content/uploads/2024/10/6775_RAIC_Sabiedribas_integracija_2024_FINAL_4.pdf

¹³ Valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” darbības (rezultātu un ieguldījuma) izvērtēšana 2025 Izvērtējuma rezultātu ziņojums; pieejams: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/8309/download?attachment> (5.lp)

dzimuma, vecuma, nodarbošanās, dzīvesvietas reģiona, nostrādāto stundu skaita, kā arī par jomām, kurās brīvprātīgais darbs tiek visvairāk organizēts. Šīs informācijas trūkums apgrūtina iespēju objektīvi novērtēt brīvprātīgā darba ekonomisko ietekmi, lai gan pētījumos tā tiek atzīta par nozīmīgu.

Nepietiekama datu pieejamība arī ierobežo iespējas pilnveidot valsts atbalsta politiku brīvprātīgā darba attīstībai. Lai gan brīvprātīgais darbs ir būtisks sabiedrības resurss, ilgtermiņā ir novērojama tendence samazināties iedzīvotāju iesaistei šajā jomā. Tāpēc ir svarīgi izstrādāt efektīvu uzraudzības un datu apkopošanas sistēmu, kas ļautu ne tikai novērtēt brīvprātīgā darba nozīmi tautsaimniecībā, bet arī veicināt tā ilgtspējīgu attīstību.

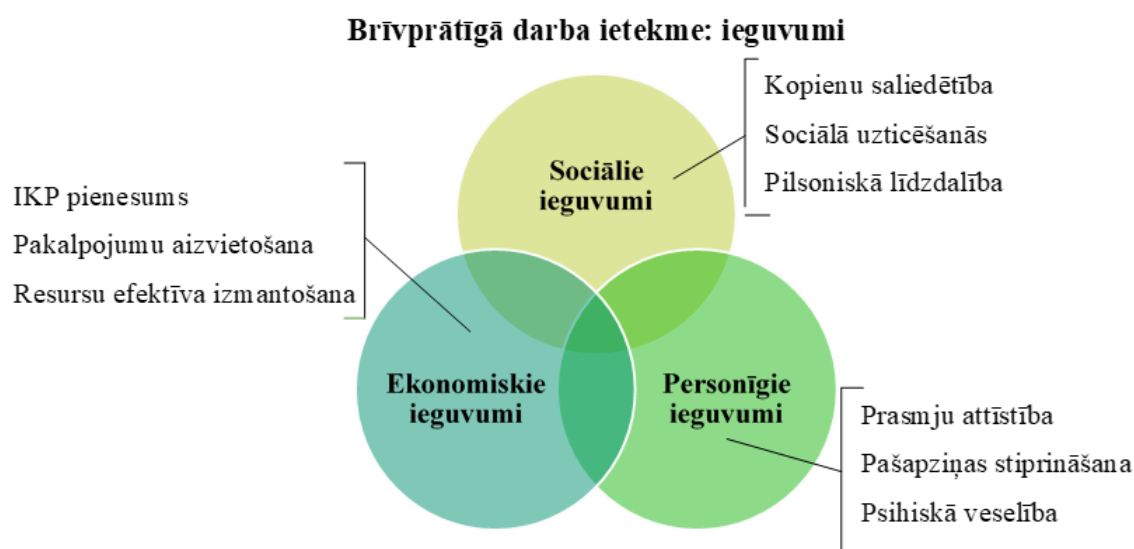
1.2. Ieguvumi no brīvprātīgā darba

Papildus ekonomiskajiem ieguvumiem, brīvprātīgajam darbam ir arī būtiska pozitīva ietekme uz pašu brīvprātīgo fizisko un garīgo veselību, pilsonisko apziņu un savstarpējo uzticēšanos.

Jauniešiem brīvprātīgais darbs palīdz attīstīt sociālās prasmes, veicina pašapziņu un dod iespēju iegūt pirmo darba pieredzi, stiprina gan garīgo noturību, gan fizisko aktivitāti. Savukārt pieaugušajiem darbaspējīgā vecumā tā ir iespēja līdzsvarot ikdienas rutīnu, mazināt stresu un veicināt emocionālo līdzsvaru, vienlaikus sniedzot sabiedrībai praktisku ieguldījumu. Cilvēkiem pēc 60 gadu vecuma brīvprātīgais darbs ir aktīvās novecošanās instruments, kas palīdz saglabāt mentālo veselību, mazināt vientulības risku un uzturēt fizisko aktivitāti, vienlaikus stiprinot piederības sajūtu kopienai. Senioriem brīvprātīgais darbs ir īpaši nozīmīgs sociālās integrācijas un labsajūtas veicinātājs, kas palīdz saglabāt dzīves kvalitāti, uzturēt kontaktus un nodrošina jēgpilnu ikdienu.

Gan individuālā, gan kopienu līmenī brīvprātīgais darbs var kalpot kā efektīvs līdzeklis sabiedrības saliedēšanai. Tas sniedz piederības sajūtu un attīsta prasmes, kas ir ne tikai noderīgas darba tirgū, bet arī veicina personības izaugsmi un sabiedrisko līdzdalību. Tādējādi brīvprātīgais darbs ir ieguldījums ne tikai sabiedrībā, bet arī paša cilvēka izaugsmē (*skat. 2. attēlu*).

2. attēls

Avots: LM informācijas apkopojums

Iesaistoties dažādās iniciatīvās, brīvprātīgie veido ciešākas saiknes starp cilvēkiem, veicina uzticēšanos un atbildības sajūtu vienam pret otru. Šāda līdzdalība palīdz veidot saliedētu sabiedrību, kurā iedzīvotāji aktīvi iesaistās kopienas dzīvē, atbalsta cits citu un kopīgi risina aktuālus jautājumus.

Brīvprātīgais darbs ir īpaši nozīmīgs tajās jomās, kur trūkst publisko resursu vai valsts atbalsta. Brīvprātīgie sniedz palīdzību sociāli mazāk aizsargātām grupām, piedalās vides aizsardzības pasākumos, izglītības projektos un veselības veicināšanā. Viņu ieguldījums ne tikai uzlabo konkrētu cilvēku dzīves kvalitāti, bet arī veicina sabiedrības noturību, solidaritāti un ilgtspējīgu attīstību.

Galvenās jomas, kurās tiek īstenots brīvprātīgais darbs:

- Sociālā palīdzība – atbalsts senioriem, bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti, trūcīgām ģimenēm un citiem sabiedrības locekļiem, kam nepieciešama palīdzība ikdienā.
- Izglītība un mentorings – palīdzība skolās neformālās izglītības programmās, valodu apmācībā, kā arī mentoringa sniegšana jauniešiem un studentiem.
- Veselības aprūpe – atbalsts slimnīcās, slimu cilvēku aprūpe, veselības veicināšanas kampaņas un psiholoģiskā palīdzība krīzes situācijās.
- Vide un dzīvnieku aizsardzība – piedalīšanās talkās, dabas teritoriju sakopšanā, dzīvnieku patversmju atbalsts, vides izglītības pasākumi.
- Kultūra un māksla – palīdzība muzejos, teātros, festivālos, kultūras pasākumu organizēšanā un sabiedrības iesaistē mākslas projektos.
- Sporta pasākumi – brīvprātīgais darbs sporta sacensībās, treniņu organizēšanā, atbalsts sporta klubiem un aktīvās atpūtas veicināšanā.
- Kopienas attīstība – darbs ar vietējām pašvaldībām, kopienu centriem, jauniešu klubiem, palīdzība vietējo iniciatīvu īstenošanā.
- Humānā palīdzība un krīžu risināšana – atbalsts dabas katastrofu, kara vai citu krīžu skartajiem reģioniem – gan vietējā, gan starptautiskā līmenī.

Katrs no šiem jomas virzieniem ne tikai atspoguļo sabiedrības aktuālās vajadzības, bet arī veicina brīvprātīgā darba jomas attīstību, radot iespējas specializācijai, sadarbībai starp sektoriem un jaunu prasmju apguvei.

Brīvprātīgajam darbam ir daudzveidīgas formas, un katrs no tā veidiem sniedz būtisku ieguldījumu gan sabiedrībā, gan pašā brīvprātīgā darba jomas attīstībā. Šī daudzveidība izpaužas gan darba raksturā – fiziskā vai intelektuālā, gan iesaistes biežumā, ilgumā, mērogā un organizēšanas veidā.

Piemēram, teritoriju sakopšana vai palīdzība loģistikā (fiziskais darbs), sniedz tūlītēju un redzamu labumu sabiedrībai, uzlabojot vidi un dzīves kvalitāti. Savukārt intelektuālais darbs, piemēram, mentoringa vai izglītojošu projektu vadīšana, veicina zināšanu pārnesei un sabiedrības izglītotību. Katrs brīvprātīgā darba veids arī veicina pašas jomas attīstību, jo rada iespējas dažādu sabiedrības grupu iesaistei – jauniešiem, senioriem, profesionāļiem. Piemēram, regulārs un ilgtermiņa brīvprātīgais darbs palīdz veidot stabilas sadarbības struktūras starp organizācijām un brīvprātīgajiem, savukārt epizodiskas vai vienreizējas aktivitātes piesaista plašāku sabiedrības daļu un veicina interesi par līdzdalību.

Arī digitālais un starptautiskais brīvprātīgais darbs paplašina iespējas iesaistīties neatkarīgi no atrašanās vietas, tādējādi padarot brīvprātīgo darbu pieejamāku un iekļaujošāku (*skat. 1.tabulu*). Šī daudzveidība ne tikai atbilst sabiedrības mainīgajām vajadzībām, bet arī

nodrošina brīvprātīgā darba ilgtspēju un spēju pielāgoties jauniem izaicinājumiem.

1.tabula

Brīvprātīgā darba veidi

Brīvprātīgā darba veids (forma)	Apraksts
Pēc darba rakstura	– Fiziskais darbs – praktiskas aktivitātes, piemēram, teritoriju sakopšana, kravu pārvietošana, talkas. – Intelektuālais darbs – saistīts ar zināšanu un prasmju nodošanu – konsultēšana, mācīšana, projektu izstrāde, tulkošana u.c.
Pēc iesaistīšanās biežuma	– Regulārs – sistemātiska dalība, piemēram, katru nedēļu vai mēnesi. – Epizodisks – dalība konkrētos pasākumos, akcijās vai kampaņās. – Vienreizējs – iesaiste vienā konkrētā aktivitātē, piemēram, talkā vai labdarības koncertā.
Pēc iniciatīvas avota	– Formāls – organizēts caur oficiālām struktūrām, piemēram, NVO, pašvaldībām, valsts iestādēm, politiskajām partijām vai sociālajiem uzņēmumiem. – Neformāls – individuāla vai spontāna palīdzība, piemēram, kaimiņa atbalstīšana vai sabiedriskas iniciatīvas.
Pēc ilguma	– Dažu stundu/vienas dienas – īslaicīgas aktivitātes, piemēram, talkas vai ziedojumu vākšanas akcijas. – Īstermiņa – projekti, kas ilgst dažas nedēļas vai mēnešus. – Ilgtermiņa – regulāra iesaiste ilgākā laika posmā, bieži ar konkrētu lomu organizācijā.
Pēc norises vietas	– Reāli – klātienē darbs fiziskā vidē. – Tiešsaistē – digitāls darbs, piemēram, attālināta mentoringa vai IT atbalsta sniegšana.
Pēc mēroga	– Vietējs – konkrētā pilsētā vai novadā. – Reģionāls – plašākā teritorijā, piemēram, visā Vidzemē. – Starptautisks – ārpus valsts robežām, piemēram, Eiropas Solidaritātes korpusā.
Pēc saistības ar valsti	– Mītnes zemē – brīvprātīgais darbs Latvijā. – Citā valstī – dalība starptautiskās misijās vai programmās.
Pēc vecuma grupas	– Jauniešu – piemēram, skolēnu vai studentu iniciatīvas. – Senioru – pieredzējušu cilvēku iesaiste sabiedriskās aktivitātēs. – Vecuma neierobežots – atvērts visām vecuma grupām.
Pēc specifikas	– Krīzes – palīdzība ārkārtas situācijās, piemēram, dabas katastrofās vai pandēmijās. – Specializētais – darbs, kas prasa konkrētas prasmes, piemēram, medicīnas, juridiskās vai IT zināšanas. – Korporatīvais – uzņēmumu organizēts brīvprātīgais darbs, bieži kā daļa no sociālās atbildības stratēģijas.
Pēc darbības jomas	– Skat. ziņojuma 9.lp.

Avots: LM informācijas apkopojums

Brīvprātīgais darbs ne tikai palīdz risināt sociālas problēmas un atbalstīt neaizsargātas sabiedrības grupas, bet arī veicina solidaritāti, pilsonisko līdzdalību un kopienas saliedētību. Brīvprātīgā darba kultūras attīstība stiprina sabiedrības noturību, veido iekļaujošu un

atbildīgāku vidi, kurā ikviens var dot savu ieguldījumu kopējā labumā. Brīvprātīgais darbs arī sniedz iespēju attīstīt vērtīgas prasmes, kas noder gan personīgajā dzīvē, gan profesionālajā karjerā.

1.3. Brīvprātīgā darba ekonomiskā vērtība

2011. gadā IZM iniciētā pētījumā “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā”¹⁴ tika uzsvērtā brīvprātīgā darba ekonomiskā nozīme un potenciāls tautsaimniecībā. Šajā pētījumā secināts, ka brīvprātīgais darbs ne tikai veicina sabiedrības saliedētību, bet arī sniedz netiešu ieguldījumu IKP, īpaši krīzes situācijās. Tomēr, lai pilnvērtīgi izmantotu šo potenciālu, nepieciešama sistemātiska pieeja – skaidrs regulējums, pieejama informācija, atbalsts organizācijām un sabiedrības motivēšana.

Pētījums “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā” ir līdz šim vienīgais Latvijā veiktais pētījums, kurā aprēķināta veiktā brīvprātīgā darba monetārā vērtība. Tajā aprēķināts, ka 2010. gadā Latvijā brīvprātīgā darba monetārā vērtība bija 82,558 miljoni latu, kas veidoja aptuveni 0,65% no IKP. Šo ekonomisko vērtību aprēķina, ņemot vērā nostrādāto stundu skaitu un alternatīvās darba samaksas likmes. Piemēram, 2010. gadā Latvijā tika nostrādātas gandrīz 33 miljoni brīvprātīgā darba stundas, ko veica vairāk nekā 435 000 iedzīvotāji.

Tādējādi ekonomiski brīvprātīgā darba ieguldījums bieži vien pielīdzināms miljoniem vai pat miljardiem *euro* vērtam neapmaksātam darbam, kas būtiski papildina valsts produktivitāti. Dažādi veiktie pētījumi par brīvprātīgā darba jomu norāda, ka brīvprātīgo ieguldījums globālā mērogā ievērojami ietekmē ekonomisko aktivitāti, un saskaņā ar aplēsēm tas varētu sasniegt pat 2,4% no IKP,¹⁵ kas ir uzskatāms par nozīmīgu ieguldījumu valsts IKP.

Tiek lēsts, ka OECD valstīs brīvprātīgais darbs sniedz ekonomisku pienesumu, kas atbilst aptuveni 1,9% no IKP¹⁶. Tomēr, kā norāda EESK savā 2021. gada ziņojumā “Brīvprātīgie – pilsoņi, kas veido Eiropas nākotni”, jau 2013. gadā tika vērsta uzmanība uz to, ka, pamatojoties uz dalībvalstīm pieejamiem datiem par brīvprātīgo darbu, nevar pārliecinoši novērtēt ne brīvprātīgā darba nozīmi tautsaimniecībā, ne arī tā ieguldījumu ES līmeņa politikā.¹⁷ EESK arī aicināja veikt sagatavošanās darbus, kuru rezultātā, balstoties uz Starptautiskās Darba organizācijas pamatpriekšlikumu¹⁸, būtu jānosaka detalizēti noteikumi pētniecības veikšanai ES, kas dotu iespēju novērtēt brīvprātīgā darba ieguldījumu valsts IKP. Pieejamā informācija¹⁹

¹⁴ Pētījums “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā”, Pētījuma noslēguma ziņojums; pieejams: https://www.izm.gov.lv/lv/petijumi-0/izm_brivpratigaisdarbs_zinojums_laboratory_07_2011_1.pdf

¹⁵ *The Value Of Volunteering, The Economic Power of Giving Back: A Global Analysis of Volunteering's Benefits*; pieejams: <https://www.volunteersolutions.org.uk/blog/economicbenefitsvolunteering>

¹⁶ OECD *Local Economic and Employment Development (LEED) Papers “Unleashing the potential of volunteering for local development”*; pieejams: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/12/unleashing-the-potential-of-volunteering-for-local-development_719f94b6/deab71bd-en.pdf

¹⁷ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Brīvprātīgie – pilsoņi, kas veido Eiropas nākotni” (SOC/688); pieejams: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/volunteers-citizens-building-future-europe-own-initiative-opinion>

¹⁸ Starptautiskā darba organizācija “*Manual on the measurement of volunteer work*”; pieejams: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@stat/documents/publication/wcms_162119.pdf

¹⁹ <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/volunteers-citizens-building-future-europe-own-initiative-opinion>

liecina, ka līdz 2021. gadam vienīgā ES dalībvalsts, kuras valsts statistikas institūts jau divas reizes – 2011. un 2016. gadā – bija veicis šādus pētījumus, bija Polija, un vēl viens pētījums tika veikts 2022. gadā.²⁰

Nemot vērā iepriekš minēto, brīvprātīgais darbs ir nozīmīgs elements pasaules ekonomikā, kas sniedz reālu ieguldījumu sabiedrības labklājībā un valstu attīstībā. Tomēr tā loma bieži vien netiek pienācīgi novērtēta, jo brīvprātīgā darba rezultāti nereti paliek ārpus oficiālās statistikas. Lai pilnvērtīgi izvērtētu brīvprātīgā darba ietekmi uz IKP, ir nepieciešami precīzi un sistemātiski dati par brīvprātīgo veikto darbu. Latvijā šāda informācija joprojām ir pieejama ierobežotā apjomā, kas apgrūtina brīvprātīgā darba ekonomiskās vērtības pilnvērtīgu novērtējumu (*skat. ziņojuma 3.sadaļu*).

²⁰ Wolontariat w 2022 r.; pieejams: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/wolontariat-i-praca-niezarobkowa-na-rzecz-innych/wolontariat-w-2022-r-,3,1.html> (poļu valodā)

2. Brīvprātīgā darba tiesiskais regulējums

Lai nodrošinātu atbalstošu un visaptverošu brīvprātīga darba tiesisko regulējumu, kas veicinātu brīvprātīgā darba attīstību un brīvprātīgā darba veicēju darba vides sakārtošanu, 2012. gadā 11. Saeimas deputāti iesniedza Saeimas Prezidijam likumprojektu „Brīvprātīgā darba veikšanas likums” (Nr. 492/Lp11). Šī likumprojekta anotācijā bija norādīts, ka izpratne par brīvprātīgā darba nozīmi Latvijā nostiprinās, un brīvprātīgā darba apjomi ar katru gadu pieaug gan nevalstiskajās organizācijās, gan pašvaldībās, tāpēc nepieciešams regulējums - atsevišķs likums, ko nespēj risināt citi likumi (Jaunatnes likums, Biedrību un nodibinājumu likums), kur brīvprātīgais darbs aktualizēts fragmentāri. Likumprojekts „Brīvprātīgā darba veikšanas likums” 2014. gada 10. aprīlī tika noraidīts Saeimas pirmajā lasījumā būtisku nepilnību dēļ, bet brīvprātīgā darba tiesiskā regulējuma izstrādei Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas deputāti izveidoja darba grupu.

Darba grupas izstrādāto Brīvprātīgā darba likumu (turpmāk – Likums) 2015. gada 18. jūnijā pieņēma Saeima, kas stājās spēkā 2016. gada 1. janvārī. Likuma mērķis ir sekmēt brīvprātīgo darbu un veicināt sabiedrības līdzdalību brīvprātīgajā darbā.²¹

Brīvprātīgais darbs ir organizēts un uz labas gribas pamata veikts fiziskās personas fizisks vai intelektuāls bezatlīdzības darbs sabiedrības labā un tam nav peļņas gūšanas nolūka.

(Likuma 2. pants)

Likums definē, kas ir brīvprātīgais darbs, kas to drīkst veikt un organizēt, brīvprātīgā darba veicēja un brīvprātīgā darba organizētāja tiesības, pienākumus un sadarbības kārtību, kā arī atbildīgo valsts institūciju – LM – par brīvprātīgā darba politikas izstrādi un valsts pienākumu veidot un uzturēt Brīvprātīgā darba informācijas sistēmu (turpmāk – Informācijas sistēma), lai attīstītu brīvprātīgā darba iespējas un veicinātu sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā.

Brīvprātīgā darba normatīvais regulējums nodrošina skaidri definētu brīvprātīgā darba jēdzienu, nošķirot to no algota darba, kā arī nodrošina brīvprātīgo tiesību aizsardzību. Vienlaikus Likums nosaka pienākumus brīvprātīgajiem un brīvprātīgā darba organizatoriem, kā arī paredz apdrošināšanas iespējas un līguma slēgšanas kārtību starp brīvprātīgo un brīvprātīgā darba organizētāju. Tas palīdz ieinteresētajām pusēm izprast iesaistes nosacījumus, saglabājot brīvprātīgā darba nefinansiālo raksturu, jo brīvprātīgie nesaņem atlīdzību, bet var saņemt izdevumu kompensāciju, kas nedrīkst tikt uzskatīta par algu. Normatīvais regulējums veicina vienlīdzīgu piekļuvi brīvprātīgā darba iespējām, iekļaujot dažādas sabiedrības grupas un novēršot diskrimināciju. Tiek nodrošināts, ka brīvprātīgie netiek izmantoti kā bezmaksas darbaspēks amatos, kas parasti ir apmaksāti, tādējādi saglabājot darba tirgus līdzsvaru.

2.1. Brīvprātīgā darba organizētājs

Likums nosaka, ka tiesības organizēt brīvprātīgo darbu ir *(Likuma 3.pants)*:

- biedrībām un nodibinājumiem, tostarp arodbiedrībām un to apvienībām;
- valsts un pašvaldību iestādēm;
- politiskajām partijām un to apvienībām;
- sociālajiem uzņēmumiem.

²¹ Brīvprātīgā darba likums; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/275061-brivpratiga-darba-likums>

Līdz 2018. gada 1. aprīlim Likums neparedzēja tiesības komersantiem organizēt brīvprātīgo darbu, jo saskaņā ar Likumā noteikto brīvprātīgā darba definīciju brīvprātīgais darbs ir bezatlīdzības darbs sabiedrības labā, bez peļņas gūšanas nolūka. Šī robeža bija būtiska, lai novērstu risku, ka brīvprātīgais darbs varētu tikt izmantots kā aizvietotājs algotam darbam vai kā līdzeklis uzņēmuma izmaksu samazināšanai. Tomēr līdz ar Sociālā uzņēmuma likuma stāšanos spēkā 2018. gada 1. aprīlī, spēkā stājās arī 2017. gada 12. oktobrī pieņemtie Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā, kas piešķīra tiesības sociālajiem uzņēmumiem (komersantiem ar sociālu mērķi) organizēt brīvprātīgo darbu.

Brīvprātīgā darba organizētājam ir tiesības (*saskaņā ar Likuma 7. panta pirmo daļu*):

- pieprasīt, lai brīvprātīgā darba veicējs uzrāda dokumentus, kas apliecina viņa izglītību vai profesionālo sagatavotību, ja tiek slēgts līgums par tāda brīvprātīgā darba veikšanu, kuram nepieciešamas īpašas zināšanas vai prasmes;
- pieprasīt, lai brīvprātīgā darba veicējs uzrāda izziņu no Sodu reģistra gadījumā, kad iepriekšēja sodāmība varētu būt šķērslis paredzētā brīvprātīgā darba veikšanai;
- neļaut brīvprātīgā darba veicējam veikt brīvprātīgo darbu gadījumā, kad ir pamatotas aizdomas par brīvprātīgā darba veicēja saslimšanu, kas apdraud vai var apdraudēt viņa vai citu cilvēku drošību vai veselību.

Šīs tiesības palīdz nodrošināt, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts droši, atbildīgi un atbilstoši konkrētā darba specifikai.

Brīvprātīgā darba organizētājam ir pienākumi (*saskaņā ar Likuma 7. panta otro daļu*):

- iepazīstināt brīvprātīgo ar darba uzdevumiem, apstākļiem, tiesībām un pienākumiem pirms darba uzsākšanas;
- rakstveidā norādīt, kāda informācija uzskatāma par konfidenciālu;
- nodrošināt drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, veikt nepieciešamās instrukcijas par darba drošību un riskiem;
- nodrošināt darba apstākļus, kas ļauj brīvprātīgajam izpildīt uzdevumus kvalitatīvi un droši;
- izsniegt izziņu par veikto darbu, tā ilgumu un iegūtajām kompetencēm, ja to pieprasa brīvprātīgais;
- informēt nepilngadīgā likumisko pārstāvi par būtiskiem darba vides riskiem pirms iesaistes brīvprātīgajā darbā;
- pieprasīt veselības apliecinājumu, ja paredzētais brīvprātīgais darbs var ietekmēt citu cilvēku veselību;
- segt ar brīvprātīgo darbu saistītos izdevumus, ja tas paredzēts līgumā;
- iekļaut gada pārskatā informāciju par brīvprātīgā darba vietu, iesaistīto personu skaitu, nostrādāto stundu kopskaitu, nozīmīgākajiem pasākumiem un aktivitātēm.

Papildus brīvprātīgā darba organizētājam jāsedz izdevumi par izziņas no Sodu reģistra saņemšanu un veselības pārbaudi, ja tie nepieciešami konkrētā darba veikšanai.

Darbi, kuru veikšanas gadījumā brīvprātīgā darba organizētājam ir pienākums apdrošināt brīvprātīgā darba veicēja veselību un dzīvību pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā, minēti un apdrošināšanas kārtība noteikta MK 2015. gada 22. decembra noteikumos Nr. 762 "Noteikumi par brīvprātīgā darba veicēja veselības un dzīvības

apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā”²².

Visi minētie pienākumi nodrošina, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts droši, atbildīgi un ar cieņu pret iesaistītajiem cilvēkiem.

2.2. Brīvprātīgā darba veicējs

Par brīvprātīgo var kļūt jebkura fiziska persona, kas sasniegusi 13 gadu vecumu, neatkarīgi no dzimuma, veselības stāvokļa, nacionalitātes, politiskajiem uzskatiem vai konfesionālās piederības. Tādējādi Likums nodrošina vienlīdzīgas iespējas ikvienam iesaistīties sabiedrībai nozīmīgās aktivitātēs.

Nepilngadīgajiem vecumā no 13 līdz 16 gadiem brīvprātīgā darba veikšanai nepieciešama likumiskā pārstāvja rakstveida piekrišana. Brīvprātīgais darbs jāveic no mācībām brīvajā laikā, un tam jābūt piemērotam attiecīgajam vecumam, nekaitīgam veselībai, drošībai un tikumībai. Attiecīgi tas veicina jauniešu zināšanu, prasmju un saskarsmes spēju attīstību.

Likums nosaka, ka atsevišķos gadījumos, atkarībā no darba specifikas, citos likumos var tikt noteikti papildu atlases, iesaistes vai apmācības nosacījumi un tādējādi papildu Likumam brīvprātīgais darbs Latvijā tiek regulēts citos likumos un normatīvajos aktos, nosakot speciālus noteikumus brīvprātīgā darba īstenošanai dažādās jomās.

Tā, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā daļā ir noteiktas speciālas prasības attiecībā uz brīvprātīgā darba veicēju, proti, aizliegumu personām (izņemot personas, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot), kuras ir sodītas par noziedzīgu nodarījumu, kurām tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, kurām piemērots administratīvais naudas sods par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, veikt brīvprātīgo darbu bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni.²³

Brīvprātīgā darba veicējam ir tiesības (*saskaņā ar Likuma 8. panta pirmo daļu*):

- saņemt skaidru informāciju par darba uzdevumiem, apstākļiem, tiesībām un pienākumiem pirms darba uzsākšanas;
- darboties drošā un veselībai nekaitīgā vidē, kur organizētājs nodrošina nepieciešamos aizsardzības pasākumus;
- saņemt rakstisku izziņu par veikto brīvprātīgo darbu, tā ilgumu un iegūtajām kompetencēm;
- pārtraukt dalību brīvprātīgajā darbā, ja tas vairs nav iespējams vai piemērots.

Šīs tiesības nodrošina, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts ar cieņu, drošību un pilnvērtīgu informētību.

Saskaņā ar likumu “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”²⁴ brīvprātīgā darba veicējiem neapliekamas ir kompensācijas, ko sedz organizētājs par izdevumiem, kas saistīti ar brīvprātīgā

²² MK 2015. gada 22. decembra noteikumi Nr. 762 “Noteikumi par brīvprātīgā darba veicēja veselības un dzīvības apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/278830-noteikumi-par-brivpratiga-darba-veiceja-veselibas-un-dzivibas-apdrosinasanu-pret-nelaimes-gadijumiem-brivpratiga-darba-veikšanas-laika>

²³ Bērnu tiesību aizsardzības likums; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>

²⁴ Likums “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/56880-par-iedzivotaju-ienakuma-nodokli>

darba veikšanu – piemēram, ēdināšanu, transportu, naktsmītni, apģērbu, apmācību, veselības pārbaudēm un apdrošināšanu – ja tās nepārsniedz 1000 *euro* gadā un atbilst MK noteiktajām normām.

MK 2010. gada 21. septembra noteikumi Nr. 899 “Likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” normu piemērošanas kārtība” precizē, ka kompensācijas par ēdināšanu nedrīkst pārsniegt 6 *euro* dienā, par naktsmītni – 57 *euro* diennaktī, par degvielu – līdz 50 *euro* mēnesī, bet apmācībām – līdz 200 *euro* gadā. Šīs kompensācijas netiek uzskatītas par apliekamu ienākumu, ja tās ir pamatotas ar dokumentiem un noteiktas brīvprātīgā darba līgumā.

Brīvprātīgā darba veicējam ir pienākumi (*saskaņā ar Likuma 8. panta otro daļu*):

- ievērot organizētāja sniegtos norādījumus par darba uzdevumiem, kārtību un drošību;
- rūpīgi un atbildīgi veikt uzticētos uzdevumus, ievērojot brīvprātīgā darba organizētāja norādījumus;
- ievērot konfidencialitāti, ja organizētājs rakstiski norādījis, ka konkrēta informācija ir uzskatāma par konfidenciālu;
- lietot darba aprīkojumu un aizsardzības līdzekļus atbilstoši instrukcijām;
- informēt organizētāju par veselības stāvokli, ja tas var ietekmēt brīvprātīgā darba gaitu, kā arī par zaudējumu rašanās draudiem vai zaudējumiem, kas jau radušies;
- pēc brīvprātīgā darba organizētāja pieprasījuma uzrādīt izziņu no Sodu reģistra.

Minētie pienākumi palīdz nodrošināt, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts droši, atbildīgi un ar cieņu pret organizētāju un sabiedrību.

Likums nosaka arī brīvprātīgā darba organizētāja un brīvprātīgā darba veicēja tiesisko attiecību nodibināšanas un izbeigšanas nosacījumus, kā arī brīvprātīgā darba līguma nosacījumus.

2.3. Izmaiņas Brīvprātīgā darba likumā

Gandrīz desmit gadu laikā kopš Likuma pieņemšanas tajā veikti grozījumi tikai divas reizes:

1) jau iepriekš minētais grozījums Likumā 2017. gadā²⁵, paplašinot brīvprātīgā darba organizētāju skaitu un piešķirot tiesības arī sociālajiem uzņēmumiem (komersantiem) organizēt brīvprātīgo darbu;

2) 2024. gada 20. jūnijā tika pieņemts likums “Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā”²⁶, kas stājas spēkā 2024. gada 18. jūlijā un noteica:

- Valsts pārvaldes iestāžu kompetenci brīvprātīgā darba jomā:
 - LM nodrošina brīvprātīgā darba politikas izstrādi;
 - NVA atbilstoši savai kompetencei sniedz informatīvu un konsultatīvu atbalstu brīvprātīgā darba politikas izstrādē un īstenošanā iesaistītajām institūcijām,

²⁵ Likums “Grozījums Brīvprātīgā darba likumā”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/294487-grozijums-brivpratiga-darba-likuma>

²⁶ Likums “Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/353385-grozijumi-brivpratiga-darba-likuma>

pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām un sabiedrībai kopumā;

- pienākumu labklājības ministram izveidot jaunu konsultatīvo un padomdevēju mehānismu – BDKP, kuras mērķis ir veicināt sabiedrības pārstāvju līdzdalību brīvprātīgā darba politikas veidošanā un īstenošanā;
- jaunas Informācijas sistēmas izveidošanu, lai attīstītu brīvprātīgā darba iespējas un veicinātu sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā, nodrošinot informācijas apmaiņu starp personām, kuras vēlas veikt brīvprātīgo darbu, un brīvprātīgā darba organizētājiem, tostarp nodrošinot personas reģistrēšanos Informācijas sistēmā, kā arī iespēju sagatavot izziņu par veikto brīvprātīgo darbu, kas ir pieejama un efektīvi izmantojama gan brīvprātīgā darba veicējiem, gan brīvprātīgā darba organizatoriem, kā arī izmantojama valsts politikas īstenošanā brīvprātīgā darba jomā. Noteikts arī pienākums NVA nodrošināt Informācijas sistēmas darbību.

3. Brīvprātīgā darba organizētāji un to loma brīvprātīgā darba īstenošanā

Lai nodrošinātu brīvprātīgā darba kvalitatīvu, drošu un ilgtspējīgu īstenošanu, būtiska loma brīvprātīgā darba ekosistēmā ir brīvprātīgā darba organizētājiem, kuriem Likums piešķir tiesības koordinēt un organizēt brīvprātīgā darba aktivitātes. Brīvprātīgā darba organizētāji ir atbildīgi ne tikai par praktisko darba norisi, bet arī par brīvprātīgo sagatavošanu, drošības nodrošināšanu, informēšanu un atbalstu. Viņu darbība ir būtisks pamats brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstībai un sabiedrības iesaistes veicināšanai.

3.1. NVO un brīvprātīgais darbs

NVO ir būtiska un daudzpusīga nozīme un ietekme brīvprātīgā darba organizēšanā Latvijā. NVO ir brīvprātīgā darba galvenie virzītāji, kas ne tikai piedāvā iespējas iesaistīties, bet arī veido sabiedrības attieksmi, stiprina kopienas un ietekmē politikas veidošanu nacionālā un vietējā līmenī.

Latvijā šobrīd nav iespējams precīzi identificēt, cik NVO un kādā apmērā īsteno brīvprātīgo darbu, lai gan saskaņā ar Likuma 7. panta otrās daļas 9. punktu brīvprātīgā darba organizētājiem ir pienākums reizi gadā, iesniedzot gada pārskatu, sniegt informāciju par brīvprātīgo darbu, norādot brīvprātīgā darba vietu, brīvprātīgā darba veicēju kopskaitu konkrētā brīvprātīgā darba vietā, brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaitu, kā arī pēc brīvprātīgā darba organizatora ieskatiem, nozīmīgākos pasākumus, projektus, aktivitātes un citu informāciju.

Līdz 2024. gada 1. jūlijam, kad spēkā stājās likums “Grozījumi Biedrību un nodibinājumu likumā”, normatīvie akti neparedzēja obligātu pienākumu NVO, reģistrējoties UR vai to darbības laikā, norādīt darbības jomu, bet gan tā bija brīva izvēle, ko bija izdarījušas vien 13% biedrības un nodibinājumi. 2024. gada 31. janvārī UR bija ierakstītas 24 838 biedrības, arodbiedrības un nodibinājumi, bet darbības jomu, tai skaitā brīvprātīgā darba jomu, bija norādījušas tikai 3 362. Vienlaikus 2024. gada 1. jūlijā stājās spēkā jauni MK 2024. gada 25. jūnija noteikumi Nr. 389 “Biedrību un nodibinājumu klasificēšanas noteikumi”, kas regulē NVO darbības jomas pieteikšanas un maiņas kārtību. Saskaņā ar šiem noteikumiem NVO ir tiesības UR norādīt ne vairāk kā piecas darbības jomas. Jaunreģistrētās organizācijas tās piesaka UR, savukārt NVO, kas reģistrētas līdz 2024. gada 1. jūlijam, bija pienākums norādīt galveno darbības jomu (vai jomas) VID, iesniedzot gada pārskatu par 2024. gadu elektroniskās deklarēšanas sistēmā.

Tā kā darbības jomas tiek aktualizētas tikai reizi gadā, bet NVO ir iespēja tās mainīt jebkurā laikā, šāda kārtība būtiski apgrūtina precīzas statistikas iegūšanu par brīvprātīgā darba organizēšanu. Turklāt, ņemot vērā, ka darbības joma tiek definēta kā NVO mērķis, nevis metode, brīvprātīgais darbs bieži vien netiek klasificēts kā atsevišķa joma, pat ja tas ir būtiska organizācijas darbības sastāvdaļa vai tas ir tikai daļa no dažādu jomu īstenošanas – piemēram, sociālā atbalsta, izglītības, kultūras vai vides aizsardzības.

NVO saskaņā ar MK 2022. gada 14. jūlija noteikumiem Nr. 439 “Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem un grāmatvedības kārtošānu vienkāršā ieraksta sistēmā” informāciju par brīvprātīgo darbu atbilstoši Likumā noteiktajam iekļauj vadības ziņojumā un iesniedz VID strukturētā veidā. Attiecīgi VID pēc tam šo informāciju nodod glabāšanai UR.

Līdz 2022. gada 1. jūlijam biedrības, nodibinājumi un arodbiedrības gada pārskatus sagatavoja atbilstoši MK 2006. gada 3. oktobra noteikumiem Nr. 808 “Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem”, informāciju par brīvprātīgo darbu iekļaujot vadības ziņojumā rakstveidā. Tādējādi līdz 2022. gadam nav iespēja automātiski apkopot NVO sniegto informāciju par brīvprātīgo darbu. Turklāt šajos MK noteikumos nebija atsauce uz Likumu par informācijas par brīvprātīgo darbu iekļaušanu gada pārskatā.

2024. gadā saskaņā ar VID sniegtajiem datiem (uz 2025. gada 31. oktobri) 3 133 NVO organizēja brīvprātīgo darbu, kopā iesaistot 251 434 brīvprātīgos (*skat. 2. tabulu*). 2024. gadā salīdzinājumā ar 2023. gadu ir palielinājies NVO skaits, kas organizējušas brīvprātīgo darbu un attiecīgi palielinājies arī brīvprātīgā darba veicēju skaits. Apkopotā informācija var mainīties atbilstoši nodokļu maksātāju triju gadu laikā pēc konkrētajos likumos noteiktā maksāšanas termiņa iesniegtajiem pārskatu precizējumiem, kā arī apkopoto informāciju var mainīt kavēti iesniegti pārskati.

2.tabula

**Informācija par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību brīvprātīgo darbu no
Vadības ziņojumiem**

	2023. gads	2024. gads
1. Biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību skaits, kuras uzrāda, ka tām ir bijušas brīvprātīgā darbavietas	2 652	3 133
2. Brīvprātīgā darba veicēju kopskaits konkrētā brīvprātīgā darbavietā	230 269 ¹	251 434 ³
3. Brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaits	2 529 200 ²	2 519 950 ⁴
4. Nozīmīgākie pasākumi, projekti, aktivitātes un cita informācija	x*	x*

¹ Informācija par lielākajām vērtībām:

- 120 000 brīvprātīgie (pieteikušos dalībnieku skaits pavasara talkā);
- 55 232 brīvprātīgā darba veicēji (cilvēki, kas reģistrējās biedrības datu bāzē un ievada informāciju);
- 20 000 brīvprātīgos (līdzdalība starptautiskajā talku kustībā Letsdoit (World Clean Up Day) un radot jaunu tradīciju Latvijā-Latvijas iedzīvotājiem dēstīt katram savu “Laimes koku”).

² Kopskaitā iekļautās lielākās vērtības:

- pavasara talkā nostrādāto stundu skaits 480 000;
- 198 800 nostrādātās stundas (darbs noliktavā, izbraukumi uz Ukrainu);
- 105 000 nostrādātās stundas (konvoji no Latvijas uz Ukrainu);
- 80 000 nostrādātās stundas (līdzdalība starptautiskajā talku kustībā);
- 44 824 nostrādātās stundas (fonda īstenotais pasākums "Baznīcu nakts").

³ Informācija par lielākajām vērtībām:

- 140 000 brīvprātīgie (pieteikušos dalībnieku skaits pavasara talkā un rudens talkās);
- 59 632 brīvprātīgā darba veicēji (cilvēki, kas reģistrējās biedrības datu bāzē un ievada informāciju);
- 11 158 darbs dzīvnieku patversmē;
- 4 800 brīvprātīgie dzīvnieku aprūpētāji.

⁴ Kopskaitā iekļautās lielākās vērtības:

- pavasara un rudens talkās nostrādāto stundu skaits 560 000;
- 186 240 nostrādātās stundas (darbs noliktavā, izbraukumi uz Ukrainu);
- 83 300 nostrādātās stundas (konvoji no Latvijas uz Ukrainu);
- 50 000 nostrādātās stundas (pagaidu māju nodrošināšana un aprūpe bezsaimnieka kaķiem);
- 31 398 nostrādātās stundas (darbs dzīvnieku patversmē).

*Informācija ir aprakstošā formā, tāpēc to nav iespējams uzskaitīt kā atsevišķus punktus.

Datu avots: VID

NVO loma brīvprātīgā darba jomā:

- galvenie brīvprātīgā darba organizatori, piedāvājot iespējas dažādās jomās – sociālajā palīdzībā, vides aizsardzībā, kultūrā, izglītībā u.c.
- nodrošina strukturētu iesaisti, apmācības, mentorus un uzraudzību, kas veicina kvalitatīvu pieredzi;
- organizē kampaņas, pasākumus un stāstu publicēšanu, lai veidotu pozitīvu attieksmi pret brīvprātīgo darbu;
- veido tīklus un partnerības ar pašvaldībām, skolām, uzņēmumiem, lai paplašinātu iespējas un resursus;
- koordinē kopīgus projektus, kas apvieno dažādas sabiedrības grupas un veicina saliedētību.

Jāatzīmē, ka NVO ir ne tikai organizatori, bet arī palīdz mazināt stereotipus un veidot vidi, kurā brīvprātīgais darbs tiek uztverts kā nozīmīgs, prestižs un sabiedrībai vērtīgs ieguldījums.

3.2. Valsts un pašvaldību iestādes un brīvprātīgais darbs

Lai gan brīvprātīgā darba iniciatīvas tradicionāli saistās ar nevalstisko sektoru, arvien lielāku lomu tā attīstībā ieņem arī valsts un pašvaldību iestādes. Tās ne vien pašas īsteno brīvprātīgā darba aktivitātes, bet arī rada atbalstošu vidi, kurā brīvprātīgie var darboties efektīvi un jēgpilni. Valsts un pašvaldību iestāžu loma izpaužas gan kā politikas veidotājiem un normatīvā regulējuma nodrošinātājiem, gan kā sadarbības partneriem un brīvprātīgā darba organizatoriem dažādās jomās – sociālajā aprūpē, izglītībā, kultūrā, krīzes situācijās un sabiedrības drošībā.

3.2.1. Valsts iestādes

Valsts iestādes ieņem nozīmīgu vietu brīvprātīgā darba ekosistēmā gan veidojot politikas un normatīvo regulējumu, gan īstenojot praktiskas iniciatīvas, kas veicina sabiedrības iesaisti.

Labklājības ministrija (LM) un Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA)

Kopš 2024. gada 18. jūlija par brīvprātīgā darba politikas izstrādi ir atbildīga LM, kas nodrošina brīvprātīgā darba politikas izstrādi sadarbībā ar nozaru ministrijām, citām valsts pārvaldes institūcijām, pašvaldībām un NVO.

Jautājums par vienas atbildīgās institūcijas noteikšanu brīvprātīgā darba jomā bija aktuāls jau kopš Brīvprātīgā darba likuma stāšanās spēkā 2016. gadā. Vienlaikus jāņem vērā, ka pēc paša brīvprātīgā darba būtības – tā ir horizontāla sabiedriskās līdzdalības forma, kas var tikt īstenota visdažādākajās jomās: izglītībā, kultūrā, sociālajā aprūpē, vides aizsardzībā, veselības aprūpē, sportā un citur. Šī daudzveidība padara brīvprātīgo darbu par starpsektoru fenomenu, kas neiekļaujas vienas nozares robežās, tāpēc Likumā noteiktā LM loma ir vērsta uz sadarbības veicināšanu starp brīvprātīgā darba organizētājiem un valsts pārvaldes struktūrām, lai stiprinātu brīvprātīgā darba ekosistēmu, padarot to ilgtspējīgu un sabiedrībai nozīmīgu.

Saskaņā ar Likuma 3.¹ panta otrajā daļā noteikto LM padotības iestāde **Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA)** sniedz konsultatīvu un informatīvu atbalstu gan brīvprātīgā darba

politikas izstrādē iesaistītajām institūcijām, gan arī brīvprātīgā darba īstenošanā iesaistītajām pusēm, kā arī pašvaldībām, NVO un sabiedrībai kopumā.

2025. gadā NVA ir iesaistījusies brīvprātīgā darba informācijas izplatīšanā, veicinot sabiedrības informētību par iespējām iesaistīties brīvprātīgajā darbā, īpaši bezdarbnieku un jauniešu vidū. NVA regulāri publicē informāciju par brīvprātīgā darba iniciatīvām savā mājaslapā, sadarbojas ar nevalstiskajām organizācijām, organizē informatīvus pasākumus un piedāvā brīvprātīgā darba iespējas kā daļu no klientu aktivizēšanas pasākumiem. Šāda pieeja palīdz veicināt sociālo iekļaušanu, kompetenču attīstību un darba tirgus integrāciju.

NVA īstenotie pasākumi 2025. gadā:

- izveidots un publicēts pirmais digitālo izdevumu “Brīvprātīgo vēstis”, kā arī izveidotas vairākas info grafikas;
- organizēts tiešsaistes seminārs brīvprātīgā darba organizētājiem “Starppaaudžu sadarbības veicināšana brīvprātīgajā darbā”, kura mērķis bija sniegt zināšanas par dažādu paaudžu iesaisti brīvprātīgajā darbā un veicināt ilgtspējīgu sadarbību starp brīvprātīgajiem;
- organizēta nacionālā brīvprātīgā darba konference “Brīvprātīgais darbs Latvijā – vakar, šodien un rīt.” Konferences mērķis bija atskatīties uz pēdējo desmitgadi kopš spēkā ir Brīvprātīgā darba likums, izvērtēt sasniegumus un iezīmēt attīstības prioritātes nākamajiem gadiem;
- tika organizēts brīvprātīgo godināšanas pasākums “Gada brīvprātīgais 2025”.

LM resorā brīvprātīgais darbs aktīvi tiek īstenots arī praksē, veicinot sabiedrības līdzdalību sociālās labklājības jomā. Brīvprātīgais darbs tiek organizēts dažādās institūcijās, kur tas sniedz būtisku atbalstu klientiem, papildina profesionālo pakalpojumu klāstu un stiprina kopienu solidaritāti. Tā, piemēram, Valsts sociālās aprūpes centros brīvprātīgie iesaistās klientu ikdienas dzīves bagātināšanā – organizē radošās darbnīcas, kultūras pasākumus, lasīšanas stundas, pastaigas, kā arī sniedz emocionālu atbalstu senioriem, cilvēkiem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām. Šīs aktivitātes veicina klientu sociālo iekļaušanu un dzīves kvalitāti.

Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome

Ar LM 2024. gada 21. oktobra rīkojumu Nr. 122 “Par Brīvprātīgā darba konsultatīvo padomi”²⁷ atbilstoši Likuma 3.² pantā noteiktajam tika izveidota Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome (turpmāk – Padome), kuras mērķis ir veicināt sabiedrības pārstāvju līdzdalību brīvprātīgā darba politikas veidošanā un īstenošanā.

Padomei ir šādi uzdevumi:

- 1) noteikt ikgadējos stratēģiskos darbības virzienus brīvprātīgā darba jomā;
- 2) koordinēt iesaistīto pušu sadarbību;
- 3) izstrādāt priekšlikumus brīvprātīgā darba politikas attīstībai un tās īstenošanai.

Padomes sastāvu un nolikumu apstiprina labklājības ministrs. Padomes darbību nodrošina LM. Padomes sastāvu veido 24 locekļi, no tiem, ievērojot paritātes principu, 12 valsts iestāžu pārstāvji (IZM, KM, VARAM, EM, IeM, VM, AiM, VK, NVA, Sabiedrības integrācijas

²⁷ Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/brivpratiga-darba-konsultativa-padome>

fonds, Valsts probācijas dienests) un 12 NVO pārstāvji (Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība (LBAS), Latvijas Lielo pilsētu asociācija, Latvijas Pašvaldību savienība, Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, Latvijas Pilsoniskā alianse, Latvijas Skautu un gaidu centrālā organizācija, Klubs "Māja", Radošā apvienība jauniešiem "TREPES", Vidusdaugavas NVO centrs, Nītaureņi, Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls, HOSPISS LV).

Gada laikā kopš Padomes izveides organizētas piecas Padomes sēdes, kurās pārrunāts un diskutēts par brīvprātīgā darba jomas aktualitātēm, kā arī iepazīts Eiropas līmeņa skatījums uz brīvprātīgā darba jomas attīstības iespējām - padomes sēdē piedalījās Eiropas brīvprātīgā darba centra²⁸ direktore *Gabriela Civico*.

2025. gada 12. jūnijā Padomes locekļiem tika organizēta domnīca ar mērķi diskutēt par aktuālajām tēmām brīvprātīgā darba jomā (idejas turpmākiem semināriem, konferencei u.c.), kā rezultātā tika izveidotas četras neformālās darba grupas NVA organizēto pasākumu atbalstam (Brīvprātīgā darba gads 2026, Brīvprātīgā darba nacionālā konference, Semināru/meistarklašu par brīvprātīgā darba aktuālajiem jautājumiem organizēšana, Brīvprātīgo godināšanas pasākums "Gada brīvprātīgais 2025").

Izglītības un zinātnes ministrija (IZM)

IZM veicina brīvprātīgā darba attīstību, integrējot to jaunatnes politikas, neformālās izglītības un sabiedriskās līdzdalības ietvaros. Brīvprātīgais darbs tiek uzskatīts par nozīmīgu instrumentu jauniešu kompetenču attīstībā, pilsoniskās līdzdalības veicināšanā un sagatavošanā darba tirgum. IZM atbalsta iniciatīvas, kas sekmē jauniešu iesaisti sabiedriskajos procesos, tostarp īstenojot pasākumus Jaunatnes politikas valsts programmas²⁹ un Eiropas Solidaritātes korpusa projektu³⁰ ietvaros.

Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēs 2022.–2027. gadam³¹ un Jaunatnes politikas īstenošanas plānā 2023.–2024. gadam³² brīvprātīgais darbs tiek definēts kā rādītājs jauniešu līdzdalībai un prasmju attīstībai.

IZM sadarbojas ar jaunatnes organizācijām, organizācijām, kas strādā ar jauniešiem, pašvaldībām un izglītības iestādēm, lai veicinātu jauniešu iesaisti brīvprātīgajā darbā gan vietējā, gan starptautiskā līmenī (piemēram, Eiropas Solidaritātes korpusa projektos). IZM resorā brīvprātīgais darbs aktīvi tiek īstenots arī praksē, veicinot sabiedrības līdzdalību sociālās labklājības jomā, īpaši izglītības iestādēs, jaunatnes centros un neformālās izglītības projektos. Brīvprātīgie iesaistās mācību atbalsta sniegšanā, mentoringā, pasākumu organizēšanā, kā arī sabiedrības saliedēšanas iniciatīvās, veicinot solidaritāti un pilsonisko līdzdalību dažādās sabiedrības grupās.

Kultūras ministrija (KM)

KM veicina brīvprātīgā darba attīstību kultūras nozarē, īpaši saistībā ar sabiedrības

²⁸ Center of European Vounteering (CEV); pieejams: <https://www.europeanvolunteercentre.org/>

²⁹ Pieejams: <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/valsts-programma/>

³⁰ Programma "Eiropas Solidaritātes korpus"; pieejams: <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/eiropas-solidaritates-korpuss/brivpratiga-darba-projekti/>

³¹ Ministru kabineta 2022. gada 21. decembra rīkojums Nr. 967 "Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēm 2022.–2027. gadam"; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/338304-par-bernu-jaunatnes-un-ģimenes-attistibas-pamatnostadnem-20222027gadam>

³² Ministru kabineta 2023. gada 19. decembra rīkojums Nr. 921 "Jaunatnes politikas īstenošanas plāns 2023.–2024. gadam"; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/348518-jaunatnes-politikas-istenosanas-plans-20232024-gadam>

līdzdalību kultūras procesos, pasākumu organizēšanu un kultūras pieejamības paplašināšanu. Brīvprātīgie aktīvi tiek iesaistīti muzejos, bibliotēkās, kultūras centros, festivālos un valsts nozīmes pasākumos, kur viņi palīdz ar apmeklētāju uzņemšanu, informācijas sniegšanu, loģistiku un radošo aktivitāšu īstenošanu.

KM sadarbojas ar kultūras institūcijām un NVO, lai veicinātu brīvprātīgā darba iespējas dažādām sabiedrības grupām, tostarp jauniešiem, senioriem un kultūras entuziastiem. Brīvprātīgais darbs kultūras jomā tiek uzskatīts par nozīmīgu pilsoniskās līdzdalības formu, kas stiprina kopienu identitāti, veicina kultūras mantojuma saglabāšanu un sniedz iespēju sabiedrībai aktīvi piedalīties kultūras dzīves veidošanā.

KM resorā brīvprātīgais darbs tiek aktīvi īstenots, veicinot sabiedrības līdzdalību kultūras dzīvē un nodrošinot plašāku piekļuvi kultūras pakalpojumiem.

Veselības ministrija (VM)

VM ir būtiska loma brīvprātīgā darba attīstībā veselības aprūpes un sabiedrības labklājības jomā. Tā veicina sabiedrības iesaisti veselības veicināšanā, pacientu atbalstā un krīzes situāciju risināšanā, sadarbojoties ar ārstniecības iestādēm, nevalstiskajām organizācijām un pašvaldībām. Brīvprātīgais darbs tiek īstenots slimnīcās, paliatīvās aprūpes centros, veselības veicināšanas kampaņās un informatīvos pasākumos, kur brīvprātīgie sniedz emocionālu atbalstu, palīdz organizatoriskos procesos un veicina sabiedrības izpratni par veselīgu dzīvesveidu.

Īpaši nozīmīga VM loma bija novērojama krīzes apstākļos, piemēram, COVID-19 pandēmijas laikā, kad tika koordinēta brīvprātīgo iesaiste informācijas sniegšanā, loģistikas atbalstā un sabiedrības informēšanā. Šāda pieredze apliecina, ka brīvprātīgais darbs ir būtisks resurss veselības sistēmas stiprināšanā, sabiedrības saliedēšanā un solidaritātes veicināšanā.

Iekšlietu ministrija (IeM)

IeM ir būtiska loma brīvprātīgā darba veicināšanā sabiedriskās drošības, civilās aizsardzības un krīzes vadības jomās. Brīvprātīgie tiek iesaistīti dažādās aktivitātēs, piemēram, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta rīkotajās sabiedrības izglītošanas kampaņās, drošības mācībās skolās, evakuācijas plānu izstrādē, kā arī palīdzības sniegšanā krīzes situācijās, piemēram, plūdu vai ugunsgrēku gadījumos.

Notiek sadarbība ar pašvaldībām, NVO un brīvprātīgo kustībām, lai stiprinātu sabiedrības gatavību ārkārtas situācijām. Brīvprātīgie var tikt iesaistīti arī Valsts robezsardzes informatīvajās aktivitātēs, valsts svētku pasākumu drošības nodrošināšanā, kā arī atbalsta sniegšanā bēgļu uzņemšanas procesā, īpaši krīzes laikā.

Šāda brīvprātīgā darba forma ne tikai stiprina sabiedrības saliedētību un atbildību, bet arī veicina pilsonisko līdzdalību valsts drošības procesos. IeM resors atzīst brīvprātīgo iesaistes nozīmi kā papildinājumu profesionālajiem dienestiem, īpaši situācijās, kur nepieciešama plaša sabiedrības mobilizācija.

Aizsardzības ministrija (AiM)

AiM veicina brīvprātīgā darba attīstību, īpaši valsts aizsardzības, drošības un sabiedrības noturības stiprināšanas jomās. Brīvprātīgais darbs tiek īstenots caur Zemessardzi, kur civiliedzīvotāji brīvprātīgi iesaistās valsts aizsardzībā, apgūstot militārās prasmes un piedaloties valsts drošības uzdevumu izpildē. Tāpat brīvprātīgie tiek iesaistīti valsts

aizsardzības mācības atbalstā skolās, sabiedrības informēšanā par drošību, kā arī krīzes situāciju pārvarēšanā.

AiM sadarbojas ar pašvaldībām, izglītības iestādēm un nevalstiskajām organizācijām, lai veicinātu sabiedrības iesaisti valsts aizsardzības procesos. Brīvprātīgais darbs šajā kontekstā tiek uzskatīts par pilsoniskās līdzdalības formu, kas stiprina patriotismu, sabiedrības saliedētību un gatavību rīkoties ārkārtas situācijās. AiM īstenotā pieeja apliecina, ka brīvprātīgais darbs ir būtisks resurss ne tikai civilajā, bet arī nacionālās drošības jomā.

Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija (VARAM)

VARAM darbības jomas ietver sabiedrības iesaistes veicināšanu publiskajā pārvaldē, digitālās transformācijas politiku un reģionu attīstību, kas netieši ietekmē brīvprātīgā darba vidi Latvijā. Tās īstenotās politikas un sadarbības mehānismi ar pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām veicina vietējo kopienu aktivizēšanos.

Brīvprātīgais darbs tiek atbalstīts reģionālās attīstības projektos, piemēram, sabiedrisko iniciatīvu centros, vides izglītības programmās, kultūras mantojuma saglabāšanā un kopienu saliedēšanas pasākumos. VARAM veicina digitālo rīku pieejamību, kas ļauj organizācijām efektīvāk koordinēt brīvprātīgo iesaisti un uzrunāt sabiedrību. VARAM loma ir nozīmīga arī telpiskās plānošanas un ilgtspējīgas attīstības kontekstā, kur brīvprātīgie var piedalīties vides sakopšanas, sabiedrības informēšanas un kopienu attīstības aktivitātēs. Šāda pieeja stiprina pilsonisko līdzdalību reģionos, veicina sabiedrības saliedētību un dod iespēju dažādām sabiedrības grupām aktīvi piedalīties vietējās attīstības procesos, izmantojot brīvprātīgo darbu kā praktisku iesaistes formu.

Ekonomikas ministrija (EM)

EM loma brīvprātīgā darba politikas veidošanā ir netieša, tomēr ministrija var sekmēt brīvprātīgā darba attīstību, stiprinot uzņēmējdarbības vidi un radot labvēlīgus apstākļus, kuros brīvprātīgā darba organizētāji var nodrošināt jauniešiem un darba meklētājiem iespējas iegūt pirmo praktisko pieredzi, attīstīt prasmes un veidot profesionālos kontaktus.

Šāda pieredze var būt nozīmīga, lai veicinātu nodarbinātību, inovācijas un sabiedrības iesaisti. Lai gan EM politikas plānošanas dokumentos brīvprātīgais darbs nav izcelts kā būtisks virziens, sadarbība ar citām nozarēm un atbalsts sabiedriskām iniciatīvām var būt būtisks faktors brīvprātīgā darba vides stiprināšanā.

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra (JSPA)

JSPA ir izglītības un zinātnes ministra pakļautībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kuras viens no mērķiem ir veicināt jauniešu līdzdalību jaunatnes brīvprātīgā darba, neformālās izglītības un jaunatnes informācijas programmās un projektos. JSPA ir vadošais sadarbības partneris pašvaldībām un NVO darba ar jaunatni attīstībai.

Ikviena jaunietis no Latvijas var pieteikties brīvprātīgajam darbam ES programmā “Eiropas Solidaritātes korpus”. Tā ir iespēja palīdzēt tur, kur tas visvairāk nepieciešams, sniegt pozitīvu ietekmi uz cilvēkiem un kopienām, dzīvot jaunā vietā, iepazīt dažādas kultūras, iegūt jaunas zināšanas, doties pieredzē uz ārzemēm un atgriezties ar neaizmirstamām atmiņām.

ES programmas “Eiropas Solidaritātes korpus”, ko administrē JSPA, ietvaros tiek īstenoti brīvprātīgā darba projekti. Tos var īstenot jebkura Latvijā reģistrēta juridiska persona, kurai saskaņā ar Brīvprātīgā darba likumu ir tiesības organizēt brīvprātīgo darbu un kurai piešķirta kvalitātes zīme, kas ir apliecinājums, ka projekta īstenotājs spēj veikt solidaritātes

aktivitātes saskaņā ar programmas “Eiropas Solidaritātes korpus” principiem, mērķiem un prasībām. Reizi gadā JSPA izsludina pieteikšanos ikgadējai dotācijai brīvprātīgā darba projektu īstenošanai, kurai var pieteikties organizācijas ar kvalitātes zīmi vadošās organizācijas lomai.

Informācija par JSPA īstenojamām aktivitātēm brīvprātīgā darba jomā pieejama JSPA mājaslapā <https://jaunatne.gov.lv/>.

Valsts probācijas dienests (VPD)

VPD ir tieslietu ministra pārraudzībā esoša iestāde, kas izpilda aptuveni 70% no Latvijā piemērotajiem kriminālsodiem, ar starpnieka palīdzību īsteno izlīguma procesu starp cietušo un likumpārkāpēju visās kriminālprocesa stadijās un veicina taisnīguma atjaunošanas jomas attīstību Latvijā.

VPD personāls un VPD brīvprātīgie tic ikviena cilvēka spējai īstenot pārmaiņas savā dzīvē, dod cerību un attīsta motivāciju labai dzīvei, palīdz atklāt jaunas perspektīvas un iespējas to realizēšanai, nenodarot kaitējumu citiem cilvēkiem.

VPD piedāvā šādas brīvprātīgā darba jomas:

- **Līdzgaitniecība** – process, kurā brīvprātīgā darba veicējs sniedz atbalstu savam aizbilstamajam (probācijas klientam) dažādu sociālo jautājumu risināšanā, kopā pavada brīvo laiku, dalās savās interesēs un zināšanās vai vienkārši atrodas blakus brīžos, kad tas ir nepieciešams. Līdzgaitnieks var aizstāt negatīvi ietekmējošu draugu un paziņu ietekmi, sniegt pozitīvus uzvedības piemērus, kā arī stiprināt aizbilstamā spējas dzīvot sabiedrībā, nepārkāpjot likumu.

- **Atbildīguma un atbalsta apli (AAA)** – brīvprātīgo grupa, kas sadarbojas ar personu, kura ir izdarījusi noziegumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību, ir atbrīvota no ieslodzījuma vietas un kļuvusi par probācijas klientu. AAA mērķis ir novērst atkārtotu noziegumu izdarīšanu, pievēršoties vienam no galvenajiem riska faktoriem – izolēšanās no sabiedrības, kas veicina emocionālo vientulību. Vienā grupā darbojas 3 līdz 5 brīvprātīgie, kuri regulāri tiek ar aizbilstamo, mudinot aizbilstamo pieņemt atbildīgus lēmumus, mazinot sociālās atstumtības riskus un sniedzot atbalstu situācijās, kas varētu veicināt jaunu likumpārkāpumu izdarīšanu.

- **Izlīgumu organizēšana un vadīšana.** Izlīguma process ir sarunu process, kurā brīvprātīgi iesaistās cietušais un likumpārkāpējs un kuru vada neitrāla persona – starpnieks. Starpnieks ir īpaši apmācīta persona konfliktu risināšanā, kas izlīguma procesā palīdz īstenot miermīlīgas sarunas starp iesaistītajām pusēm, neiesakot risinājumu, nevienam netiesājot, ievērojot konfidencialitāti un neitralitāti.

VPD nodrošina brīvprātīgajiem mācības, saliedēšanās pasākumus, supervīzijas, apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem un ceļa izdevumu segšanu.

Ik gadu VPD, IeVP un Tieslietu ministrija organizē brīvprātīgajam darbam veltītu konferenci, kurā tiek godināti brīvprātīgā darba veicēji. Papildu minētajam VPD veido un uztur sadarbību arī ar NVO, kurās darbojas brīvprātīgā darba veicēji. Informācija par VPD organizēto brīvprātīgo darbu pieejama VPD mājas lapā <https://www.vpd.gov.lv/lv/brivpratigais-darbs>.

Ieslodzījumu vietu pārvalde (IeVP)

IeVP ir Tieslietu ministrijas pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde. IeVP aktīvi attīsta brīvprātīgā darba programmas, sadarbojoties ar brīvprātīgajiem, nevalstiskajām organizācijām un pašvaldībām, lai nodrošinātu atbalstu ieslodzītajiem un atvērto durvju dialogu

ar sabiedrību.

IeVP ir atbildīga par resocializācijas pasākumu plānošanu, tai skaitā izglītības, nodarbinātības, psiholoģiskā atbalsta un sociālo prasmju attīstības programmām, kurās brīvprātīgie var tikt iesaistīti kā mentori, pasniedzēji vai atbalsta personas.

Brīvprātīgais var iesaistīties dažādas formas brīvprātīgajā darbā – veicinot izglītības un darba prasmju attīstīšanu, realizējot lietderīga brīvā laika pavadīšanu, sporta aktivitāšu organizēšanu un īstenošanu, atbalstot atkarību pārvarēšanā, ģimenes saišu stiprināšanā un sociālo jautājumu risināšanā.

IeVP nodrošina brīvprātīgo apmācības, supervīzijas, veselības un dzīvības apdrošināšanu, ceļa izdevumu segšanu, ēdināšanu un nepieciešamības gadījumā naktsmītnes. Darbs notiek drošā vidē: ar videonovērošanu, trauksmes pogām un speciālistu atbalstu.

Informācija par IeVP organizēto brīvprātīgo darbu pieejama IeVP mājas lapā <https://www.ievp.gov.lv/lv/brivpratigais-darbs>.

Sabiedrības integrācijas fonds (SIF)

SIF ir publisks nodibinājums, kas atrodas Ministru prezidenta institucionālā pārraudzībā un nodrošina sabiedrības saliedēšanas politikas īstenošanu un sniedz nozīmīgu atbalstu nevaldības sektoram, lai stiprinātu valstisko piederību un demokrātiju, atbalstot pilsoniski izglītotu, aktīvu, atbildīgu, iekļaujošu un saliedētu sabiedrību, tādējādi arī veicinot brīvprātīgā darba attīstību Latvijā.

Saskaņā ar Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāna 2024.–2027. gadam (turpmāk – plāns) 2. rīcības virziena “Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums” 2.2. uzdevuma “Stiprināt pilsoniskās sabiedrības attīstību un ilgtspēju, veidojot pilsonisku kultūru un attīstot iekļaujošu pilsoniskumu” ietvarā iekļautajiem pasākumiem brīvprātīgā darba jomas atbalstam un attīstībai SIF ir noteikta kā līdzatbildīgā iestāde Latvijas valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” īstenošanā.

Programmas “NVO fonds” ietvaros noteikts organizēt projektu konkursus NVO, sekmējot iedzīvotāju sadarbību, solidaritāti un savstarpēju uzticēšanās, nodrošinot atbalstu aktivitātēm, kas ietver pilsoniskās un politiskās līdzdalības, pilsoniskās izglītības un sabiedrības izpratnes par demokrātiskiem procesiem valstī, brīvprātīgā darba, filantropijas un citu svarīgu demokrātisku un sociālu kopienu veicināšanas pasākumus, kā arī veicinot pilsoniskās sabiedrības attīstību un ilgtspēju. Plānotais finansējums 2024. – 2026.gadam bija noteikts 2,5 milj. *euro* apmērā katru gadu. 2025.gada 6.jūnijā tika izsludināts atklāts projektu pieteikumu konkurss atbalstam 2026.gadā (noslēdzās 2025.gada 8.septembrī), lai atbalstītu projektus, kuros aktivitātes nav saimnieciskas, tiek nodrošinātas projektu mērķa grupai bez maksas, ir vērstas uz programmas mērķa sasniegšanu un kuru ietvaros tiek, cita starpā, veicināta dažādu sabiedrības grupu savstarpējā uzticēšanās, līdzdalība un sadarbība, iedzīvotāju iesaiste NVO un veicināts brīvprātīgais darbs.

Tāpat plānā SIF ir noteikta par atbildīgo iestādi pilsoniskās sabiedrības attīstības, iekļaujošas līdzdalības un brīvprātīgo darbu veicinošu informatīvu un izglītojošu pasākumu, tai skaitā pastāvīgu atbalstu reģionos NVO, kā rezultātā veicināta brīvprātīgā darba attīstība, tajā skaitā sabiedrības izpratne par brīvprātīgā darba nozīmi. Plānotais finansējums 2026. – 2027.gadam bija plānots 206 328 *euro* apmērā katru gadu.

Līdz 2022.gadam SIF īstenoja valsts budžeta finansētu programmu "Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO", kura mērķis bija stiprināt nevaldības organizācijas īstenot brīvprātīgā darba

aktivitātes.

Valsts kanceleja (VK)

VK kā centrālajai valsts pārvaldes iestādei jeb valdības centram un brīvprātīgā darba ekosistēmas dalībniekam arī ir iespēja atbalstīt brīvprātīgā darba jomas attīstību savas kompetences ietvaros.

Piemēram, 2025. gada pirmajā pusgadā VK Inovācijas laboratorijas īstenotā inovācijas sprinta ietvaros LM kopā ar piesaistītu ekspertu grupu strādāja pie lietotājiem draudzīgas informācijas sistēmas koncepta izveides brīvprātīgā darba organizēšanai. Inovācijas laboratorijas piedāvātā koprades procesa mērķis bija attīstīt lietojamu – cilvēka vajadzībām atbilstošu, ērtu un saprotamu – risinājumu.

Vēl viena no VK funkcijām ir izstrādāt, organizēt un koordinēt valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības politiku, kā ietvaros ir iespējams attīstīt iniciatīvas arī brīvprātīgā darba atzišanai valsts pārvaldes cilvēkresursu politikas ietvaros, piemēram, veicinot brīvprātīgā darba veikšanas laikā iegūto kompetenču un prasmju atzišanu personāla atlases procesos valsts pārvaldē, kā arī ir iespējams aicināt iesaistīties brīvprātīgā darba iniciatīvu popularizēšanā un īstenošanā arī valsts pārvaldes personāla vadības speciālistus.

Vēl viena no VK funkcijām ir veicināt pilsoniskās sabiedrības attīstību un sabiedrības līdzdalību, tai skaitā pilsonisko un sociālo dialogu. NVO un MK sadarbības memoranda īstenošanas padomē ar brīvprātīgo darbu saistītie jautājumi ik pa laikam tiek aktualizēti.

Valsts iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs

Šobrīd nav iespējams precīzi identificēt, cik un kādā apmērā valsts iestādes un to padotībā esošās iestādes īsteno brīvprātīgo darbu, lai gan saskaņā ar Likuma 7. panta otrās daļas 9. punktu arī valsts un pašvaldību iestādēm, kas darbojas kā brīvprātīgā darba organizētāji, ir pienākums reizi gadā sniegt informāciju par brīvprātīgo darbu, iekļaujot to gada pārskatā.

Valsts iestādes atbilstoši MK 2025. gada 1. jūlija noteikumiem Nr. 400 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība” gada pārskatus iesniedz Valsts kasē. Kopš 2025. gada maija Valsts kases tīmekļa vietnē <https://www.kase.gov.lv/> ir iespēja sadaļā *Ministriju un centrālo valsts iestāžu pārskati* iegūt informāciju par valsts iestāžu un pašvaldību īstenoto brīvprātīgo darbu. Atbilstoši veidlapā V1.BRIV “Informācija par brīvprātīgo darbību” pieejamai informācijai par kopējo valsts iestāžu brīvprātīgā darba apkopojumu 2023. gadā, valsts iestādes organizēja tikai 6 brīvprātīgā darba aktivitātes, kas saistītas ar kultūru, izglītību un probāciju (*skat. 3. tabulu*). Vienlaikus šajā apkopojumā nav iespējams identificēt konkrētā brīvprātīgā darba organizatoru. Turklāt katra iestāde informāciju sniedz dažādos apjomos, neievērojot Likumā noteikto par informācijas par brīvprātīgo darbu sniegšanu gada pārskatā. Tādējādi informatīvajā ziņojumā tiek atspoguļota tieši tā informācija, kas norādīta valsts iestāžu gada pārskatos.

3.tabula

Valsts iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs 2023. gadā

2023.gadā spēkā 21 brīvprātīgā darba līgums. Brīvprātīgie lasa grāmatas un veido komunikāciju ar klientiem, dodas pastaigās un pavada uz pasākumiem. Bērnu filiālēs papildus piedalās ikdienas aprūpē, iesaista bērnu rotaļās, radošās un izglītojošās aktivitātēs
Brīvprātīgais darbs LBTU projektā tēma EEZ8 - “Govs un kazas piena antimikrobiālo īpašību izpēte Latvijā un Norvēģijā”
Brīvprātīgais darbs Veterinārmedicīnas fakultāte

Brīvprātīgo darbs izlīguma procesu organizēšanā un vadīšanā
Brīvprātīgo darbs probācijas klientu resocializācijas jomā
Brīvprātīgo darbs XXVII Vispārējos latviešu Dziesmu un XVII Deju svētku veiksmīgai nodrošināšanai (ūdens/materiālu izdale, informācijas sniegšana, apmeklētāju plūsmas koordinēšana, vietu ierādīšana, ziedu pasniegšana u.c.). Kopējais ar fiziskām personām noslēgto līgumu par brīvprātīgo darbu skaits - 1003.

Datu avots: Valsts kase, pieejams: <https://e2.kase.gov.lv/min-publicesana/>

Valsts kases vadlīnijās gada pārskata sagatavošanai par 2024. gadu tika iekļauti konkrēti norādījumi par informācijas sniegšanu attiecībā uz brīvprātīgo darbu, kas ir veicinājusi datu pieejamību, ļaujot precīzāk apzināt valsts iestāžu īstenoto brīvprātīgo darbu un tā apjomu (*skat. 4. tabulu*). Valsts kases vadlīnijās gada pārskata sagatavošanai par 2025. gadu³³ arī ir iekļauti konkrēti norādījumi par informācijas sniegšanu attiecībā uz brīvprātīgo darbu.

4.tabula

Valsts iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs 2024. gadā

Brīvprātīgā darba aktivitāte	Brīvprātīgā darba vieta	Brīvprātīgā darba veicēju kopskaits konkrētā brīvprātīgā darba vietā	Brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaits
Ar VMF muzeja darbību saistīti darbi - konsultācijas saistībā ar pētniecisko darbu muzejā, darbs ar muzeja krājumu, muzeja komunikācija ar sabiedrību	LBUT Veterinārmedicīnas fakultāte	1	1
Brīvprātīgo darbs dažādu projektu realizācijā	Rīga	1	46
Brīvprātīgo darbs izlīguma procesu organizēšanā un vadīšanā	Valsts probācijas dienests	32	539
Brīvprātīgo darbs probācijas klientu resocializācijas jomā	Valsts probācijas dienests	108	190
Darbs ar sociālajiem medijiem (Facebook, LinkedIn)– meklēt jaunus diasporas profilus, uzrunāt tos sadarbības uzsākšanai, izplatīt informāciju par NVA un EURES atbalstu darba meklētājiem, remigrantiem, veidot vizuālos maketus EURES pasākumu vajadzībām, darbs ar vakancu sludinājumiem – vērtēt satura kvalitāti, identificēt nekvalitatīvi sagatavotos sludinājumus, identificēt sludinājumus ar pārmērīgām vai neatbilstošām svešvalodu prasībām.	Rīga	1	160
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Aizkraukles novads	1	13
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Augšdaugavas novads	1	1
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Daugavpils	1	3
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Dienvidkurzemes novads	1	9
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Jēkabpils	1	1

³³Gada pārskata sagatavošanas vadlīnijas, 2025: pieejams:

https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Metodika/Rokasgr%C4%81matas/Vadlinijas_V2.4_221225.pdf

Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Jūrmala	2	6
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Ķekavas novads	1	1
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Ogres novads	1	5
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Smiltenes novads	1	2
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Talsi	1	10
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Ventspils	1	15
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Rīga	14	72
Piedalīties projekta BIORURAL starptautiskā starpvalstu seminārā Polijā, lai prezentētu iesniegto un apstiprināto ideju par bioresursos balstīto aprites ekonomiku "Microalgae Suspension for Aquaculture Farms"	LBTU, projekta HOR13 "Cirkulāru bioloģiskas izcelsmes risinājumu integrācijas veicināšana Eiropas lauku teritorijās" ietvaros	6	40
Saņemtais pakalpojums - brīvā laika aktivitātes klientiem un asistēšana aprūpes procesos, t.sk. piedalās ikdienas aprūpē, iesaista bērnus rotaļās, radošās aktivitātēs, lasa grāmatas, dodas pastaigās	Rīga	29	616

Datu avots: Valsts kase, pieejams: <https://e2.kase.gov.lv/min-publicesana/>

Neskatoties uz iepriekš minēto normatīvo regulējumu, kas nosaka pienākumu visām valsts iestādēm sniegt informāciju par brīvprātīgo darbu, praksē informācijas apjoms ir pieejams ļoti ierobežots. Tas apgrūrina visaptverošu brīvprātīgā darba izvērtējumu valsts sektorā.

Valsts iestāžu aktīva iesaiste brīvprātīgā darba īstenošanā praksē ir būtiska, lai brīvprātīgais darbs Latvijā attīstītos kā sistemātiska, atzīta un sabiedrībai nozīmīga līdzdalības forma.

3.2.2. Pašvaldības iestādes

Pašvaldības iestādes ieņem būtisku vietu brīvprātīgā darba ekosistēmā, jo tās darbojas vistuvāk sabiedrībai un spēj efektīvi identificēt vietējās kopienas vajadzības. Brīvprātīgais darbs pašvaldību kontekstā tiek uzskatīts par nozīmīgu instrumentu sabiedrības līdzdalības veicināšanā, sociālās saliedētības stiprināšanā un vietējo pakalpojumu papildināšanā.

Pašvaldības brīvprātīgā darba jomā īsteno koordinējošu un atbalstošu lomu vietējā līmenī, veicinot iedzīvotāju iesaisti brīvprātīgajā darbā un sadarbību starp NVO, valsts institūcijām un vietējo kopienu, ievērojot pašvaldības administratīvo un finansiālo kapacitāti.

Pašvaldības var darboties kā brīvprātīgā darba organizatori atsevišķās jomās (piemēram, kultūrā, jaunatnes darbā, sociālajā jomā), taču primāri tās pilda sadarbības un koordinācijas funkciju, deleģējot brīvprātīgā darba praktisko īstenošanu nevalstiskajām organizācijām, kur tas ir efektīvāk un ilgtspējīgāk.

Turklāt pašvaldības regulāri izmanto savus komunikācijas kanālus – oficiālās tīmekļvietnes, sociālos medijus un informatīvos izdevumus – lai informētu sabiedrību par brīvprātīgā darba iespējām, motivētu iedzīvotājus aktīvi iesaistīties un izteiktu atzinību par brīvprātīgo ieguldījumu kopienas labā. Šāda pieeja ne tikai veicina sabiedrības saliedētību, bet arī stiprina demokrātiskas vērtības vietējā līmenī.

Praksē brīvprātīgie pašvaldību iestādēs tiek iesaistīti dažādās jomās, tostarp sociālajā

aprūpē, izglītībā, kultūrā, sportā un vides aizsardzībā. Piemēram, sociālie dienesti bieži piesaista brīvprātīgos, lai sniegtu emocionālu un praktisku atbalstu senioriem, cilvēkiem ar invaliditāti vai krīzes situācijās nonākušām personām. Bibliotēkas un kultūras centri izmanto brīvprātīgo palīdzību pasākumu organizēšanā, sabiedrības informēšanā un izglītojošu aktivitāšu īstenošanā.

Pašvaldību iestāžu loma brīvprātīgā darba īstenošanā:

- brīvprātīgā darba organizēšana un koordinēšana – iespējas iesaistīties dažādās aktivitātēs (piemēram, sociālajos dienestos, kultūras centros, bibliotēkās un jaunatnes centros);
- partnerības ar NVO, sociālajiem uzņēmumiem un kopienu grupām īstenošana – atbalsts kopīgiem projektiem, piemēram, vides sakopšana, kultūras pasākumi, sociālā palīdzība;
- sabiedrības informēšana un motivēšana – kampaņas, pasākumi un informatīvas aktivitātes, kas popularizē brīvprātīgo darbu pašvaldību līmenī;
- pozitīvas attieksmes pret brīvprātīgo darbu veicināšana, īpaši jauniešu un senioru vidū;
- atzinības un apmācību sistēmas veidošana.

Pašvaldību ieguvumi:

- sabiedrības saliedētība – brīvprātīgais darbs veicina savstarpējo uzticību un kopienas garu;
- resursu papildināšana – pašvaldības var īstenot vairāk iniciatīvu, izmantojot brīvprātīgo atbalstu.
- pilsoniskās līdzdalības veicināšana – iedzīvotāji aktīvi iesaistās vietējās pārvaldības procesos.

Līdzīgi kā valsts iestāžu gadījumā, arī attiecībā uz pašvaldību iestādēm un to padotībā esošajām struktūrām šobrīd nav pieejama precīza informācija par to, cik plaši un kādā apmērā tajās tiek īstenots brīvprātīgais darbs.

Pašvaldību iestādes tāpat kā valsts iestādes atbilstoši MK 2025. gada 1. jūlija noteikumiem Nr. 400 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība” gada pārskatus iesniedz Valsts kasē. Atbilstoši Valsts kases tīmekļa vietnē pieejamai informācijai, 2024. gadā tikai 3 pašvaldībās tika organizētas 16 brīvprātīgā darba aktivitātes, kas saistītas ar kultūru, izglītību, sportu un probāciju (*skat. 5. tabulu*). Tāpat Valsts kases tīmekļa vietnes sadaļās, kur atrodas Ministriju un centrālo valsts iestāžu pārskati veidlapā (V1.BRIV “Informācija par brīvprātīgo darbību”) par kopējo pašvaldību iestāžu brīvprātīgā darba apkopojumam gada griezumā, nav iespējams identificēt konkrētā brīvprātīgā darba organizatoru. Kopumā Latvijā ir 42 pašvaldības: 35 novadu pašvaldības un 7 valstspilsētu pašvaldības. Tādējādi var secināt, ka 5. tabulā atspoguļotā informācija aptver pavisam nelielu daļu pašvaldību organizēto brīvprātīgo darbu. Kā skaidrojums pieejamai informācijai varētu būt tas, ka pašvaldības pašas brīvprātīgo darbu neorganizē, bet gan tas tiek deleģēts NVO, jo īpaši Rīgā, kur brīvprātīgais darbs tiek īstenots ar NVO iesaisti.

5. tabula

Pašvaldību iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs 2024. gadā

Brīvprātīgā darba aktivitāte	Brīvprātīgā darba vieta	Brīvprātīgā darba veicēju kopskaits konkrētā brīvprātīgā darba vietā	Brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaits
------------------------------	-------------------------	--	---

Aktivitāšu rīkošana Ģimenes dienā	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	5	15
Aktivitāšu rīkošana Kalnienas pagasta svētkos	Kalniena, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	2	6
Aktivitāšu rīkošana skolēnu rudens brīvlaikā	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	5	25
Atašienes pagasta Marinzejas skrējienš trases tiesneša pienākumi	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	4	16
Brīvprātīgā darbs Latvijas mazākumtautību festivālā "Vaļā vērti atslēdziņ'!" Liepājā (dalībnieku reģistrēšana, vietu koordinēšana dalībnieku gājienam, darbs info punktā, atbalsta funkciju nodrošināšana meistardarbnīcu punktos u.c.), 2 dienu pasākums	Liepāja	30	320
Brīvprātīgā darbs Liepājas valstspilsētas pašvaldības iestādes "Liepājas Centrālā administrācija" rīkotajā orientēšanās pasākumā liepājniekiem "Liepājas pēdas Latvijā" (darbs kontrolpunktos, komandu rezultātu fiksēšana, kontrolpunktu uzkopšana u.c.), 1 dienas pasākums	Liepāja	80	400
Brīvprātīgo darbu veikuši jaunieši vecumā no 13-25 gadiem, iesaistoties daudzveidīgās Jēkabpils novada Bērnu un jauniešu centra aktivitātēs, tostarp arī Jēkabpils novada Kultūras pārvaldes un Jēkabpils sporta centra aktivitātēs	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	56	1 257
Dienas aktivitāšu organizēšana bērniem "Vasaras dienās"	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	23	500
Gadumijas sagaidīšanas svētku programmas vadītāja pienākumu veikšana Vecpilsētas laukumā	Jēkabpils pilsēta	1	2
Gulbenes novada jauniešu centra "Bāze" pilngadības svētki	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	10	60
Jēkabpils Hallē, Ģimeņu kauss 2024 fināls - aktivitāšu vadīšana	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	3	12
Jēkabpils novada Kūku pagasts pie vecās Sūnu skolas. Trases tiesnesis skriešanas sacensībās "Skrējienš Latvijai"	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	6	30
Mežaparkā, Sporta svētki Jēkabpilī 2024 - aktivitāšu vadīšana "Sportiņš visiem"	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	10	60
Palīdzība pilsētas svētkos	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	5	15
Rubeņu sporta dienas stafešu vadīšana	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	4	16
Sporta diena Zasā 2024- aktivitāšu vadīšana "Sportiņš visiem"	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	3	21
Kopā:		247	2 755

Datu avots: Valsts kase, pieejams: <https://e2.kase.gov.lv/pasv-publicesana/>

Pašvaldību iestāžu loma brīvprātīgā darba īstenošanā ir daudzdimensionāla un sniedzas tālu aiz administratīvām funkcijām. Tās kalpo kā sabiedrības saliedēšanas un pilsoniskās kultūras veidošanas instruments, nodrošinot praktisku platformu iedzīvotāju iesaistei vietējās kopienas dzīvē. Ar aktīvu iesaisti, koordinējošu pieeju un mērķtiecīgu atbalstu pašvaldības var kļūt par katalizatoru brīvprātīgā darba kultūras nostiprināšanai Latvijā. Brīvprātīgais darbs

pašvaldību līmenī ne tikai papildina publiskos pakalpojumus, bet arī stiprina demokrātiskas vērtības un veicina sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanā.

3.3. Politiskās partijas un brīvprātīgais darbs

Politiskās partijas visā pasaulē lielā mērā paļaujas uz brīvprātīgo iesaisti, īpaši:

- pirmsvēlēšanu kampaņās – plakātu izplatīšana, sarunu vadīšana ar vēlētājiem, sociālo tīklu satura veidošana;
- sabiedrības informēšanā – diskusiju organizēšana, informatīvu materiālu sagatavošana un izplatīšana;
- partijas iekšējā darbībā – palīdzība pasākumos, datu apstrāde, loģistikas atbalsts.

Brīvprātīgie bieži ir partijas biedri vai atbalstītāji, kuri vēlas aktīvi piedalīties politiskajā procesā, nepretendējot uz atalgojumu.

Saskaņā Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma 8.⁵ pantā noteikto, politiskā organizācija (partija) par katru pārskata gadu sagatavo gada pārskatu saskaņā ar likumu “Par grāmatvedību” un citiem normatīvajiem aktiem un ne vēlāk kā līdz 31. martam normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā to iesniedz KNAB, izmantojot Elektronisko datu ievades sistēmu.

Informācija par politisko partiju un to apvienību gada pārskatiem ir pieejama KNAB tīmekļa vietnē www.knab.gov.lv, bet pašlaik nav iespējams veikt automātisku datu atlasīšanu no šiem ziņojumiem, lai gūtu informāciju par politisko partiju organizēto brīvprātīgo darbu. Tādējādi nav pieejama informācija par politisko partiju, kā vienu no brīvprātīgā darba organizētājiem, īstenoto brīvprātīgo darbu.

3.4. Sociālie uzņēmumi un brīvprātīgais darbs

Līdz ar Sociālā uzņēmuma likuma pieņemšanu, 2017. gadā tika veikti arī grozījumi Brīvprātīgā darba likumā, nosakot tiesības sociālajiem uzņēmumiem organizēt brīvprātīgo darbu. Šī ir vienīgā komersantu grupa Latvijā, kurai ir tiesības organizēt brīvprātīgo darbu.

Sociālais uzņēmums ir sabiedrība ar ierobežotu atbildību, kurai Sociālā uzņēmuma likumā noteiktajā kārtībā piešķirts sociālā uzņēmuma statuss un kura veic saimniecisko darbību, kas rada labvēlīgu un nozīmīgu sociālo ietekmi, nodarbinot mērķa grupas vai uzlabojot dzīves kvalitāti sabiedrības grupām, kuru dzīvi ietekmē sabiedrībai būtiskas problēmas (piemēram, sociālo, veselības aprūpes vai izglītības pakalpojumu sniegšana, kā arī specializētu preču ražošana), vai veicot citas sabiedrībai nozīmīgas darbības, kas rada ilgstošu pozitīvu sociālo ietekmi (piemēram, iekļaujošas pilsoniskas sabiedrības veidošana, atbalsts zinātnei, vides aizsardzība un saglabāšana, dzīvnieku aizsardzība vai kultūras daudzveidības nodrošināšana).³⁴

Brīvprātīgais darbs ir nozīmīgs resurss sociālajiem uzņēmumiem, kas apvieno uzņēmējdarbību ar sociālo misiju. Brīvprātīgie šajos uzņēmumos sniedz ne tikai praktisku atbalstu, bet arī stiprina kopienas iesaisti un solidaritāti.

Brīvprātīgā darba funkcijas sociālajos uzņēmumos:

- operatīvais atbalsts – palīdzība ikdienas darbībās;
- zināšanu un prasmju nodošana – iespēja attīstīt praktiskas prasmes;

³⁴ <https://likumi.lv/ta/id/294484-sociala-uznemuma-likums>

- sabiedrības informēšana – komunikācija un izglītojošās aktivitātes, veicinot uzņēmuma redzamību.

Ieguvumi sociālajiem uzņēmumiem:

- inovāciju veicināšana – dažādu pieredžu un ideju ienākšana uzņēmumā var veicināt radošus risinājumus;
- ilgtspējība – brīvprātīgo iesaiste var palīdzēt uzņēmumam saglabāt darbību arī ekonomiski sarežģītos apstākļos;
- kopienas stiprināšana – saikne starp uzņēmumu un vietējo sabiedrību, veicinot uzticību un sadarbību.

Vienlaikus Sociālā uzņēmuma likuma 8. panta piektajā daļā ir noteikts ierobežojums sociālajiem uzņēmumiem attiecībā uz brīvprātīgā darba organizēšanu – sociālais uzņēmums statūtos noteikto mērķu sasniegšanai ir tiesīgs piesaistīt brīvprātīgā darba veicējus darbībām, kas nav saistītas ar uzņēmuma pārvaldi un grāmatvedību, kā arī uzņēmuma pamatfunkcijām, lai novērstu risku, ka brīvprātīgais darbs varētu tikt izmantots kā aizvietotājs algotam darbam.

Saskaņā ar LM rīcībā esošo informāciju sociālie uzņēmumi aktīvi izmanto iespēju piesaistīt brīvprātīgā darba veicējus, lai īstenotu savu sociālo misiju un stiprinātu kopienas iesaisti.

2023. gadā 193 sociālajos uzņēmumos darbojās 957 brīvprātīgā darba veicēji. 2023. gadā lielākais skaits brīvprātīgo (180) darbojās SIA “BEZVĒSTS.LV SOS”, kas nodarbojas ar pazudušu cilvēku meklēšanu, kad vienkopus ir jāsapulcē un jākoordinē liels meklētāju skaits, lai iespējami ātri palīdzētu atrast pazdušo cilvēku. SIA “Droša velobraukšanas skola” darbojās 160 brīvprātīgie, atbalstot BMX trases darbību un attīstību. 343 brīvprātīgos piesaistīja dažādas izglītības iestādes, kuras organizē arī nometnes. Vēl brīvprātīgie palīdzēja sporta un kultūras pasākumu organizēšanā. Salīdzinājumam – 2022. gadā 211 sociālajos uzņēmumos bija 773 brīvprātīgie.

Sociālajos uzņēmumos brīvprātīgie visbiežāk tiek iesaistīti izglītības jomā, iekļaujošas pilsoniskās sabiedrības veidošanā, kultūras daudzveidības veicināšanā, kā arī atbalsta sniegšanā mazāk aizsargātām sabiedrības grupām (*skat. 6. tabulu*) Jāuzsver, ka pieejamie dati liecina – šīs prioritārās jomas pēdējo gadu laikā ir saglabājušās nemainīgas.

6. tabula

Brīvprātīgie sociālajos uzņēmumos 2023. gadā

Joma	Uzņēmumu skaits	Brīvprātīgo skaits
Atbalsts mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām	22	295
Darba integrācija	45	47
Iekļaujoša pilsoniskā sabiedrība, kultūras daudzveidība	28	140
Izglītība	39	343
Sociālie pakalpojumi	12	38
Sports, rekreācija	11	55
Veselības aprūpe	31	33
Vides, dzīvnieku aizsardzība	5	6

	Kopā:	193	957
--	--------------	------------	------------

Datu avots: LM

Par 2024. gadu kopējie dati vēl nav apkopoti, jo saskaņā ar Sociālā uzņēmuma likuma 10. panta pirmajā daļā noteikto sociālie uzņēmumi katru gadu līdz 1. maijam iesniedz LM iepriekšējā gada darbības pārskatu, bet provizorisks dati liecina, ka, tāpat kā 2023. gadā, ievērojamākais skaits – 180 brīvprātīgie darbojas SIA “BEZVĒSTS.LV SOS” un 160 brīvprātīgie – SIA “Drošas velobraukšanas skola”. Ievērojams brīvprātīgo skaits ir arī SIA “Talsu kristīgā skola” (72 brīvprātīgie – palīgi nometnēs, grupu vadītāju palīgi, atbalsta personas u.c.). Pārējos uzņēmumos darbojas no 1 līdz 40 brīvprātīgie, kas darbojas izglītībā, sporta aktivitātēs, kultūras pasākumos, dažādos izbraukuma pakalpojumos, sociālo tīklu satura veidošanā, kā arī dažādos palīgdarbos.

Brīvprātīgais darbs sniedz brīvprātīgā darba organizētājiem iespēju paplašināt savu darbību, piesaistot motivētus cilvēkus bez papildu finanšu sloga. Brīvprātīgie palīdz īstenot projektus, pasākumus un ikdienas uzdevumus, kas veicina organizācijas mērķu sasniegšanu un sabiedrības labklājību. Viņu iesaiste bieži vien ļauj organizācijām sasniegt plašāku auditoriju un uzlabot pakalpojumu kvalitāti. Turklāt brīvprātīgo klātbūtne veicina organizācijas tēla uzlabošanu sabiedrībā, stiprina uzticību un veido ciešāku saikni ar kopienu. Brīvprātīgie bieži ienāk ar jaunu enerģiju, idejām un prasmēm, kas iedvesmo pastāvīgo personālu un veicina inovācijas, šāda sadarbība veicina ilgtspējīgu attīstību.

4. Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma - izaicinājumi un iespējamie risinājumi

Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma ir savstarpēji saistīta un daudzslāņaina, kas ietver politikas veidotājus, īstenotājus, atbalsta struktūras un plašu sabiedrības iesaisti. Ekosistēmas centrā atrodas pats brīvprātīgais darbs – kā vērtība, sabiedrisks resurss un līdzdalības forma, kas balstās kopienu solidaritātē, savstarpējā uzticēšanās un kolektīvā atbildībā. Sistēmas darbība ir iespējama, pateicoties koordinētai sadarbībai starp institūcijām, organizācijām un indivīdiem, kuri kopā nodrošina brīvprātīgā darba ilgtspējīgu attīstību.

Politikas un normatīvā regulējuma līmenī ekosistēmas pamatu veido Brīvprātīgā darba likums, kas nosaka jomas principus, iesaistītās puses un pienākumus. Attiecīgi Saeimas Sociālo un darba lietu komisija, nozaru ministrijas un pašvaldības veido un īsteno politiku, kas nodrošina strukturētu un tiesiski sakārtotu vidi brīvprātīgā darba attīstībai. LM un NVA nodrošina politikas koordināciju, konsultatīvo atbalstu un rīkus sabiedrības iesaistei.

Brīvprātīgā darba īstenošana ikdienā notiek plašā organizāciju lokā: nevalstiskajās organizācijās, jaunatnes organizācijās, sociālajos uzņēmumos, izglītības iestādēs un citās institūcijās, kas nodrošina konkrētās aktivitātes un brīvprātīgo piesaisti. Šie īstenotāji ir brīvprātīgā darba ekosistēmas dzinējspēks, kas piedāvā aktivitātes dažādās jomās – no sociālā atbalsta un kultūras līdz vides aizsardzībai, izglītībai un sabiedrības drošībai.

Nozīmīga loma ekosistēmā ir atbalsta mehānismiem, kas nodrošina brīvprātīgā darba kvalitāti un noturību: metodiskais atbalsts, apmācības, supervīzijas, koordinācijas instrumenti un brīvprātīgo godināšanas pasākumi. Šie elementi palīdz organizācijām nodrošināt profesionālu un drošu vidi brīvprātīgajiem, vienlaikus stiprinot motivāciju un novēršot izdegšanu.

Ekosistēmā būtiska ir arī sabiedrība kopumā – mediji, uzņēmēji, starptautiskie partneri un kopienu iniciatīvas, kas veicina brīvprātīgā darba redzamību, nodrošina papildu resursus un veicina pieredzes apmaiņu. Arī privātais sektors arvien biežāk iesaistās korporatīvā brīvprātīgā darba iniciatīvās, savukārt starptautiskā sadarbība sniedz iespēju izmantot citu valstu labās prakses un stiprināt Latvijas brīvprātīgā darba kvalitāti.

Kopumā Latvijas ekosistēma parāda, ka brīvprātīgais darbs nav haotiska vai fragmentēta aktivitāšu kopa, bet gan koordinēts, normatīvi regulēts un vērtībās balstīts mehānisms, ko nodrošina: normatīvais regulējums, sadarbība, koordinācija, atbalsts un kopienas iesaiste. Šāda pieeja ļauj brīvprātīgajam darbam kļūt par ilgtspējīgu sabiedrības attīstības instrumentu.

Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēmas modelis, kas izveidots pamatojoties uz NVA 2025. gada 4. decembra konferences “Brīvprātīgais darbs Latvijā – vakar, šodien un rīt” ietvaros BDKP locekļa Mārtiņa Šteina vadībā strukturēto brīvprātīgā darba ekosistēmas modeli, ir pievienots 2. pielikumā.

Šajā sadaļā izvirzīti būtiskākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras brīvprātīgie, brīvprātīgā darba organizatori un politikas veidotāji Latvijā, kā arī piedāvāti iespējamie risinājumi to pārvarēšanai un brīvprātīgā darba ekosistēmas stiprināšanai.

4.1. Brīvprātīgā darba politikas nostiprināšana politikas plānošanas dokumentos

Lai gan brīvprātīgais darbs jau ir atzīts kā nozīmīgs sabiedrības saliedētības un pilsoniskās sabiedrības attīstības instruments, kā tas skaidri norādīts Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam³⁵, kur tas iekļauts prioritātē “Vienota, droša un atvērta sabiedrība”, šī atzīšana joprojām ir vispārīga un bieži vien bez konkrētiem rīcības mehānismiem. Nacionālajā attīstības plānā uzsvērtā sabiedrības pašorganizēšanās, sadarbības un līdzdarbības prasmju attīstība, īpaši jauniešu pilsoniskās izglītības kontekstā, tomēr praktiskā īstenošana prasa skaidrāk definētus mērķus, atbildības sadalījumu un resursu nodrošinājumu. Par atbildīgo institūciju šī uzdevuma īstenošanā noteikta KM, bet līdzatbildīgās – VK, Ārlietu ministrija, IZM, SIF, pašvaldības, NVO, LDDK un LBAS.

Tāpat KM ir noteikta par atbildīgo institūciju Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāna 2024.–2027. gadam³⁶ (turpmāk – plāns) īstenošanai. Plānā ir ietverti arī pasākumi brīvprātīgā darba jomas atbalstam un attīstībai kā, piemēram, 2.Rīcības virziena 2.2.1. uzdevums “Programma “NVO fonds” ar mērķi sekmēt iedzīvotāju sadarbību, solidaritāti un savstarpējo uzticēšanos un nodrošināt atbalstu aktivitātēm, kas ietver tai skaitā brīvprātīgā darba pasākumus (atbildīgā institūcija – KM, līdzatbildīgā institūcija – SIF, izpildes termiņš – 2027. gada II pusgads).

Tomēr, lai brīvprātīgā darba atzīšana pārtaptu par efektīvu politikas instrumentu valsts līmenī, nepieciešama padziļināta integrācija visos līmeņos – valsts attīstības stratēģijās un plānos, nozaru stratēģijās, pašvaldību plānošanas dokumentos, izglītības programmās. Šāda daudzlīmeņu pieeja, kas ietver starpsektoru sadarbību un resursu piesaisti, veidotu vienotu, koordinētu un ilgtspējīgu sistēmu. Tajā brīvprātīgais darbs tiktu atzīts ne tikai kā sabiedrības iniciatīva un ne tikai kā papildinājums katrā nozarē — veselībā, kultūrā, vidē, izglītībā un citur, bet kā nozīmīgs attīstības instruments.

Brīvprātīgā darba joma ir starpnozaru jeb horizontāla politika, kuras attīstība un īstenošana skar plašu institūciju loku, ievērojami pārsniedzot to, kas pašlaik atspoguļots Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam. Tās veiksmīga īstenošana prasa iesaisti gan valsts pārvaldes institūcijām, gan visām pašvaldībām, jo brīvprātīgā darba attīstība nav nodalāma vienas nozares atbildībā.

Pašvaldībām vietējā līmenī ir izšķiroša loma brīvprātīgā darba veicināšanā un organizēšanā (*skat. ziņojuma sadaļu 2.2.2. Pašvaldību iestādes*). Tāpēc pašvaldību attīstības stratēģijās būtu nepieciešams iekļaut skaidrus mērķus, uzdevumus un resursu nodrošinājumu brīvprātīgā darba koordinācijai, atbalstam un atzinības pasākumiem. Tomēr katras pašvaldības iesaiste brīvprātīgā darba jomā tiek īstenota, ievērojot to atšķirīgo administratīvo, cilvēkresursu un finanšu kapacitāti.

Tādēļ jaunu funkciju vai pienākumu noteikšana pašvaldībām ir īstenojama tikai tad, ja valsts vienlaikus nodrošina atbilstošu metodisko, organizatorisko un finansiālo atbalstu. Bez papildu valsts atbalsta mehānismiem pašvaldību iespējas paplašināt brīvprātīgā darba

³⁵ Saeimas paziņojums “Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam (NAP2027)”; pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/latvijas-nacionalais-attistibas-plans>

³⁶ <https://likumi.lv/ta/id/357419-saliedetas-un-pilsoniski-aktivas-sabiedribas-attistibas-plans-2024-2027-gadam>

koordināciju un nodrošināt sistēmisku pieeju šajā jomā ir ierobežotas.

7. tabula

Rīcības virzieni brīvprātīgā darba politikas nostiprināšanai politikas plānošanas dokumentos

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Brīvprātīgā darba kā valstiski nozīmīgas prioritātes iestrāde Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2028.-2034.gadam.
2.	Brīvprātīgā darba kā nozīmīgas horizontālas jomas iestrāde nozaru politikas plānošanas dokumentos: - Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2028.-2034. gadam; - Izglītības attīstības pamatnostādnes 2028.-2034. gadam; - Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2028.-20234.gadam.
3.	Brīvprātīgā darba kā nozīmīgas vietējās pilsoniskās aktivitātes iestrāde plānošanas reģionu un pašvaldību attīstības stratēģijās.
4.	Brīvprātīgā darba kā valstiski nozīmīgas un horizontālas jomas iestrāde Latvijai saistošajos stratēģiskajos ES fondu plānošanas dokumentos 2028.-2034.gada periodam.

4.2. Datu pieejamības veicināšana

Lai pilnvērtīgi novērtētu brīvprātīgā darba ekonomisko un sociālo ietekmi, būtiska nozīme ir gan kvantitatīviem datiem, gan kvalitatīviem datiem. Dati ļautu identificēt un analizēt brīvprātīgā darba tiešo un netiešo ietekmi uz dažādām jomām. Šo ietekmi būtu iespējams izvērtēt gan IKP kontekstā, gan attiecībā uz atsevišķām nozarēm. Abas pieejas sniegtu vērtīgu ieskatu un būtu pamats priekšlikumu izstrādei brīvprātīgā darba jomas pilnveidei un resursu piesaistei.

Tomēr datu aptveramība Latvijā ir ierobežota, jo katrai no četrām brīvprātīgā darba organizētāju grupām – valsts un pašvaldību iestādēm, NVO, politiskajām partijām un sociālajiem uzņēmumiem, ir pienākums informāciju sniegt dažādām valsts iestādēm un dažādos veidos, un to šā brīža situācijā nav iespējams apkopot (*skat. ziņojuma 2.sadaļu*).

Turklāt, iesniedzot gada pārskatus, brīvprātīgā darba organizētāji nereti atšķirīgi interpretē spēkā esošo normatīvo regulējumu, īpaši attiecībā uz Likuma 7. panta otrās daļas 9. punktu, kura “a” apakšpunktā noteikts, ka, sniedzot informāciju par brīvprātīgo darbu, organizētājam jānorāda brīvprātīgā darba vieta. Ne Likuma anotācijā, ne arī citos saistītajos normatīvajos aktos nav sniegts skaidrojums par to, kas tieši uzskatāms par “brīvprātīgā darba vietu”. Šī nenoteiktība rada praktiskas grūtības brīvprātīgā darba organizētājiem sniegt korektu informāciju, jo nav vienotas izpratnes par to, kāda informācija jānorāda, īpaši situācijās, kad brīvprātīgais darbs tiek veikts mainīgā vai plašā teritorijā, piemēram, meklējot pazudušu personu mežā, laukos, pie upes vai vienlaikus dažādos reģionos. LM ieskatā, brīvprātīgā darba organizētājiem būtu jānorāda brīvprātīgā darba vietas ģeogrāfiskais izvietojums – pilsētu, novadu līmenī vai arī visas Latvijas teritorijas ietvaros. Līdzīgi ir ar brīvprātīgā darba veicēja paveiktā brīvprātīgā darba uzskaiti, kas saskaņā ar Likumā noteikto norādāms stundās. Piemēram, pastāv dažādas interpretācijas, vai brīvprātīgā darba veikšanas uzskaitē sākas tad, kad brīvprātīgais iekāpj transporta līdzeklī, lai dotos pie seniora, vai brīdī, kad brīvprātīgā darba

veicējs ir nonācis pie seniora mājas durvīm.

Iepriekš minēto iemeslu dēļ nav iespējams apkopot kopējos brīvprātīgā darba datus, kas būtu izmantojami brīvprātīgā darba jomas kvalitatīvai analīzei (piem., kopējais brīvprātīgā darba vietu skaits, kopējais brīvprātīgā darba veicēju skaits, kopējais nostrādāto stundu skaits, brīvprātīgā darba apjoms pa darbības jomām, teritoriālais pārklājums, iespējamais brīvprātīgo ieguldījums tautsaimniecībā) un brīvprātīgā darba politikas pilnveidei.

Nemot vērā iepriekš minēto, lai brīvprātīgā darba politika kļūtu par efektīvu attīstības instrumentu, būtiski ir izstrādāt risinājumu, kas nodrošinātu vienotu un sistemātisku datu apkopošanu par brīvprātīgā darba īstenošanu. Šāda pieeja ļautu ne tikai precīzāk analizēt brīvprātīgā darba ietekmi uz sabiedrību un ekonomiku, bet arī plānot atbilstošus politikas virzienus, balstoties uz pierādījumiem balstītu informāciju.

Viens no risinājumiem ir starpinstitucionāla mehānisma izveide, kas nodrošinātu visu brīvprātīgā darba organizētāju sniegtās informācijas apkopošanu vienotā sistēmā. Šāda mehānisma izveide varētu būt izaicinājums gan brīvprātīgā darba organizētājiem, gan institūcijām, kurās tiek iesniegta informācija, jo pašlaik informācijas sniegšanas process dažādās iestādēs ir dažāds, vienlaikus ir būtiski nepalielināt administratīvo slogu. Lai pārvarētu šos izaicinājumus, nepieciešams vienots regulējums, skaidras vadlīnijas un metodiskie materiāli par datu sniegšanas formu un saturu. Tāpat nepieciešams nodrošināt atbilstošu digitālo rīku pieejamību, kas atvieglotu informācijas nodošanu un apkopošanu. Šāda pieeja veicinātu datu kvalitāti, salīdzināmību un caurspīdīgumu.

Kā alternatīvs risinājums datu par brīvprātīgo darbu Latvijā apkopšanai būtu Centrālās statistikas pārvaldes iesaiste, nodrošinot regulāru iedzīvotāju aptauju veikšanu. Šāda pieeja ļautu iegūt reprezentatīvus un salīdzināmus datus par sabiedrības iesaisti brīvprātīgajā darbā, tā apjomu, motivāciju un ietekmi. Centrālās statistikas pārvaldes iesaiste nodrošinātu metodoloģiski vienotu pieeju. Aptauju rezultāti nodrošinātu pamatu politikas plānošanai, resursu plānošanai un sabiedrības informēšanai, vienlaikus ļautu regulāri sekot līdzi tendencēm, identificēt problēmas un novērtēt ieviesto politikas pasākumu efektivitāti.

Nemot vērā pašlaik pieejamo informāciju par brīvprātīgā darba organizētāju īstenoto brīvprātīgo darbu, būtiski ir stiprināt brīvprātīgā darba organizatoru apziņu par informācijas sniegšanas pienākumiem. Brīvprātīgā darba organizatoriem jāapzinās, ka datu un ziņojumu sniegšana nav tikai administratīva prasība, bet gan instruments, kas ļauj izvērtēt brīvprātīgā darba ietekmi, plānot resursus un veidot pierādījumus balstītu politiku.

8. tabula

Rīcības virzieni datu pieejamības veicināšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Izveidot starpinstitucionālu darba grupu, iesaistot brīvprātīgā darba informācijas saņēmējus (LM, VID, UR, KNAB, Valsts kase u.c. pēc nepieciešamības), lai analizētu informācijas apkopšanas iespējas, izstrādātu priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidei, izstrādātu vadlīnijas un metodiskos materiālus brīvprātīgā darba organizētāju izglītošanai par Likumā noteikto datu korektu atspoguļojumu pārskatos.
2.	Sagatavot grozījumus Brīvprātīgā darba likumā, precizējot informācijas apjomu, kas brīvprātīgā darba organizatoriem katru gadu jānorāda gada pārskatā, lai to jēgpilni varētu izmantot

	brīvprātīgā darba jomas analizēšanai, gan novērtējot ietekmi uz sabiedrību un ekonomiku, gan plānot atbilstošus politikas intervences virzienus.
3.	Attiecīgajām kompetentajām iestādēm veikt grozījumus citos normatīvajos aktos, kas regulē informācijas par brīvprātīgo darbu iesniegšanas kārtību.
4.	Valsts institūciju reģistru un digitālo rīku pilnveide, kas atvieglotu brīvprātīgā darba organizētāju sagatavotās informācijas iesniegšanu un apkopošanu.
5.	Centrālās statistikas pārvaldes iedzīvotāju aptaujas metodoloģijas izstrāde un regulāru aptauju veikšana, iegūstot reprezentatīvus un salīdzināmus datus par sabiedrības iesaisti brīvprātīgajā darbā, tā apjomu, motivāciju un ietekmi.

4.3. Digitālās infrastruktūras attīstība

2024. gada 18. jūnijā Saeimā tika pieņemti grozījumi Likumā, nosakot, ka jāizveido jauna Informācijas sistēma, kas aizstātu NVA pārziņā esošo Brīvprātīgā darba veicēju informācijas sistēmu (www.brivpratigie.lv), kura netika plaši izmantota un nerasniedza tai Likumā noteikto mērķi.

Plānots, ka Informācijas sistēma būs valsts informācijas sistēma, kas attīstīs brīvprātīgā darba iespējas un veicinās sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā, nodrošinās informācijas apmaiņu starp personām, kuras vēlas veikt brīvprātīgo darbu, un brīvprātīgā darba organizētājiem, tostarp nodrošinot personas reģistrēšanos Informācijas sistēmā, kā arī iespēju sagatavot izziņu par veikto brīvprātīgo darbu.

Likums nosaka, ka Informācijas sistēmas pārzinis ir NVA, kas normatīvajos aktos noteikto uzdevumu īstenošanai veic datu apstrādi, kā arī organizē un vada Informācijas sistēmas darbību atbilstoši tai paredzētajiem izmantošanas mērķiem – brīvprātīgā darba veicēju un organizētāju saziņai, brīvprātīgā darba uzskaitēi un sabiedrības informēšanai.

Informācijas sistēmas izmantošana brīvprātīgā darba jomā netiek noteikta kā obligāta, bet to varēs izmantot jebkurš, kas vēlēties atrast un veikt brīvprātīgo darbu Latvijā, un attiecīgi brīvprātīgā darba organizators atrast brīvprātīgā darba veicējus.

Laikā no 2025. gada marta līdz jūnijam VK projekta “Publiskās pārvaldes inovācijas ekosistēmas attīstība” ietvaros tika īstenots inovācijas sprints “Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas koncepta sagatavošana” ar mērķi izveidot modernu, lietotājiem draudzīgu un efektīvu Informācijas sistēmu, kas veicina sabiedrības līdzdalību un solidaritāti, nodrošina ērtu saziņu starp brīvprātīgajiem un organizatoriem, atbalsta valsts politikas īstenošanu brīvprātīgā darba jomā un sekmē Likumā noteiktā mērķa sasniegšanu - sekmēt brīvprātīgo darbu un veicināt sabiedrības līdzdalību brīvprātīgajā darbā.

Sadarbībā ar NVA, IZM, VK, kā arī NVO pārstāvjiem tika analizēta NVA pārziņā esošās Brīvprātīgā darba veicēju informācijas sistēmas (www.brivpratigie.lv) funkcionalitāte un definēti iemesli, kāpēc šī sistēma netika plaši izmantota praksē. Inovācijas sprinta gaitā tika apzinātas brīvprātīgo un brīvprātīgā darba organizētāju vajadzības, kopā veicot 18 intervijas, ar mērķi noskaidrot viedokli par Informācijas sistēmas funkcionalitāti.

Atbilstoši inovācijas sprinta gaitā iegūtajai un apkopotajai informācijai, tika definēti pamatnosacījumi Informācijas sistēmas prototipam un sprinta laboratorijā izstrādāts un testēts Informācijas sistēmas prototips, kā arī identificēti nepieciešamie uzlabojumi prototipā un izstrādāts iespējamais rīcības scenārijs praktiskām darbībām no prototipa līdz Informācijas

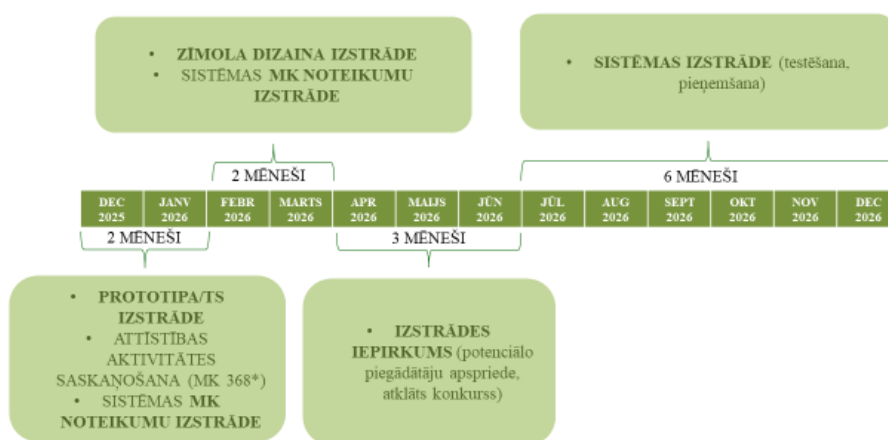
sistēmas izstrādei un ieviešanai praksē.

Informācijas sistēmas prototips ir pamats LM turpmākam darbam pie Informācijas sistēmas normatīvā regulējuma izstrādes un NVA turpmākajam darbam pie Informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas praksē. Informācijas sistēmas prototips prezentēts BDKP 2025. gada 16. jūlija sēdē un saņemts konceptuāls BDKP atbalsts.

NVA ir uzsākusi darbu pie brīvprātīgā darba informācijas sistēmas tehniskās dokumentācijas izstrādes. Vienlaikus LM notiek darbs pie attiecīga normatīvā regulējuma izstrādes – MK noteikumu “Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas noteikumi” (25-TA-1819)³⁷ sākotnējais projekts 2025. augustā nodots sabiedriskajā apspriešanā (laika grafiks 3. attēlā).

3.attēls

Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas provizorisks laika grafiks*

* Informācijas sistēmu un to darbībai nepieciešamo informācijas un komunikācijas tehnoloģiju resursu un pakalpojumu attīstības aktivitāšu un likvidēšanas uzraudzības kārtība

*Laika grafiku var ietekmēt dokumentācijas saskaņošanas gaita un iepirkumu rezultāti

Šobrīd ir identificēti vairāki izaicinājumi, kas var kavēt Informācijas sistēmas veiksmīgu izstrādi un ieviešanu, piemēram, valsts informācijas sistēmu izstrāde ir sarežģīts un laikietilpīgs process, kurā būtisku daļu veido dokumentācijas sagatavošana, saskaņošana un atbilstības nodrošināšana normatīvajiem aktiem, tāpat ir ierobežoti finanšu līdzekļi, kas apgrūtina visu nepieciešamo funkcionalitāšu izstrādi, kā arī efektīvas sasaistes nodrošināšanu ar citām valsts informācijas sistēmām datu apmaiņas nolūkā. Vienlaikus pastāv risks, ka sistēmas izmantošana var būt ierobežota motivācijas trūkuma dēļ no brīvprātīgo un organizatoru puses, kas var ietekmēt tās praktisko pielietojumu un ilgtspēju. Tāpat vēl joprojām pastāv digitālā plaisa, ka ne visi spēj izmantot tehnoloģiskos risinājumus.

Lai nodrošinātu sistēmas efektīvu darbību un sasniegtu Likumā izvirzītos mērķus – veicināt sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā, nodrošināt informācijas apmaiņu starp personām, kuras vēlas veikt brīvprātīgo darbu, un brīvprātīgā darba organizētājiem, kā arī iespēju sagatavot izziņu par veikto brīvprātīgo darbu, būtiski ir risināt šos izaicinājumus, īstenojot starpinstitutionālo sadarbību, nodrošinot atbilstošu finansējumu un veidojot motivējošu vidi tās lietotājiem.

³⁷ MK noteikumu projekts “Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas noteikumi”; pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/6c9057c0-fd46-4f24-86d1-fbeabae91241

Plānots, ka jaunā Informācijas sistēma sniegs iespēju apkopot un sistematizēt informāciju par brīvprātīgā darba iespējām, kā arī vienkāršos un veicinās savstarpējo sadarbību starp brīvprātīgajiem un organizācijām, kā arī būs efektīvs rīks sadarbības veicināšanai starp brīvprātīgajiem un organizācijām, padarot iesaisti pieejamāku, mērķtiecīgāku un vienkāršāku.

Informācijas sistēmas attīstības gaitā tiks izvērtēta iespēja to veidot kā centrālo valsts līmeņa informācijas avotu par brīvprātīgo darbu, nodrošinot strukturētu un uzticamu datu apkopošanu par brīvprātīgā darba apjomu un raksturojumu. Šāda pieeja radītu stabilu pamatu regulārai nozares analīzei un brīvprātīgā darba politikas rezultativitātes izvērtēšanai.

9. tabula

Rīcības virzieni digitālās infrastruktūras attīstībai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Tiesiskā regulējuma izstrāde Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas darbībai un nepieciešamo funkcionalitāšu nodrošinājumam.
2.	Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas izveidei nepieciešamās dokumentācijas izstrāde, iepirkuma organizēšana, lietotāju testēšana, prototipa aprobācija.
3.	Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas lietotāju vadlīniju izstrāde, informēšana, apmācības.
4.	NVA kapacitātes nostiprināšana pilnvērtīgam sistēmas lietotāju atbalstam ikdienas operacionālajā darbā.

4.4. Brīvprātīgā darba atpazīstamība un prestiža veicināšana

Brīvprātīgais darbs iegūst savu atpazīstamību un prestižu Latvijas sabiedrībā, tomēr joprojām pastāv izaicinājumi, kas kavē tā pilnvērtīgu novērtējumu un plašu sabiedrības iesaisti. Liela daļa sabiedrības joprojām nav pietiekami informēta par iespējām iesaistīties brīvprātīgajā darbā, kā arī par tā nozīmi un sniegtajiem ieguvumiem. Daudziem iedzīvotājiem trūkst skaidrības par to, kur meklēt informāciju, kā pieteikties, kādas prasmes nepieciešamas un kādu atbalstu iespējams saņemt. Tāpat sabiedrībā nereti valda maldīgi priekšstatī, ka brīvprātīgais darbs ir tikai neapmaksāta palīdzība bez personīga ieguvuma, lai gan praksē tas sniedz iespēju attīstīt prasmes, veidot kontaktus, stiprināt pilsonisko līdzdalību un veicināt sabiedrības saliedētību.

Ir būtiski veicināt brīvprātīgā darba popularizēšanu un prestiža celšanu gan valsts, gan pašvaldību līmenī, gan arī sabiedriskajā telpā. Lai to panāktu, nepieciešams īstenot mērķtiecīgu un daudzkanālu komunikācijas stratēģiju, kas uzsver brīvprātīgā darba pozitīvo ietekmi uz sabiedrību, kopienām un pašu brīvprātīgo personīgo izaugsmi, aptverot gan digitālos, gan tradicionālos informācijas avotus. Efektīvs risinājums būtu regulāru informatīvo kampaņu organizēšana sociālajos medijos, vietējos medijos, radio un televīzijā, kā arī cieša sadarbība ar izglītības iestādēm, pašvaldībām un NVO, kas darbojas sabiedrības līdzdalības un pilsoniskās izglītības jomā. Šādas kampaņas varētu ietvert informatīvu materiālu izplatīšanu, pieredzes stāstu un labās prakses piemēru publiskošanu gan medijos, gan sociālajos tīklos, diskusijas, sabiedriskus pasākumus un sadarbības iniciatīvas ar pašvaldībām, NVO un izglītības iestādēm.

Brīvprātīgie paši ir nozīmīgi brīvprātīgā darba vēstneši, un viņu aktīva iesaiste šīs jomas popularizēšanā ir nenovērtējama. Viņu pieredzes stāsti, personīgais piemērs un entuziasms spēj

iedvesmot citus iesaistīties brīvprātīgajā darbā, veicināt sabiedrības izpratni par brīvprātīgā darba nozīmi un lauzt stereotipus, kas joprojām pastāv par šo darbības formu. Brīvprātīgie var piedalīties informatīvajās kampaņās, dalīties savos stāstos medijos un sociālajos tīklos, organizēt pieredzes apmaiņas pasākumus, uzrunāt sabiedrību skolās, universitātēs, kopienu centros un citās vietās, kur iespējams veidot tiešu kontaktu ar potenciālajiem interesentiem. Šāda līdzdalība ne tikai stiprina brīvprātīgā darba prestižu, bet arī veido autentisku un personisku saikni ar sabiedrību, kas ir īpaši svarīga motivācijas veicināšanā. Brīvprātīgo aktīva iesaiste popularizēšanā veicina arī kopienu saliedētību, jo rada vidi, kurā cilvēki dalās ar savām zināšanām, laiku un enerģiju sabiedrības labā. Tāpēc ir būtiski veidot mehānismus, kas atbalsta un iedrošina brīvprātīgos kļūt par aktīviem brīvprātīgā darba vēstnešiem, sniedzot viņiem atbalstu (platformas, rīki, atzinības par ieguldījumu) sabiedrības informēšanā un iesaistē. Tādējādi svarīgi ir ieviest atzinības mehānismus – apbalvojumus, pateicības pasākumus, sertifikātus un citas formas, kas apliecina brīvprātīgā darba vērtību un motivē cilvēkus iesaistīties.

Saskaņā ar 2024. gada 20. jūnijā Saeimā pieņemto likumu “Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā” NVA sniedz konsultatīvu un informatīvu atbalstu gan brīvprātīgā darba politikas izstrādē iesaistītajām institūcijām, gan arī brīvprātīgā darba īstenošanā iesaistītajām pusēm, kā arī pašvaldībām, NVO un sabiedrībai kopumā. NVA aktivitātes var sniegt brīvprātīgā darba jomā apkopotas 10. tabulā.

10. tabula

Rīcības virzieni brīvprātīgā darba atpazīstamībai un prestiža veicināšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Sabiedrības informēšanas stratēģijas izstrāde un regulāru kampaņu īstenošana.
2.	Sabiedrībā zināmu personību kā brīvprātīgā darba vēstnešu apzināšana un iesaiste sabiedrības informēšanas aktivitātēs.
3.	NVA digitālā izdevuma par aktualitātēm brīvprātīgā darba jomā regulāra sagatavošana (intervijas, aktuālie pasākumi, pieredzes stāsti u.c.).
4.	NVA organizēti semināri/meistarklases par brīvprātīgā darba organizētājiem aktuāliem jautājumiem.
5.	Brīvprātīgo mēneša akcijas organizēšana (tematiska ievirze, labās prakses popularizēšana, meistarklases, darbs ar medijiem un sabiedrību u.c.).
6.	Ikgadējās nacionālās konferences par brīvprātīgo darbu organizēšana.
7.	Ikgadējā brīvprātīgo un organizētāju godināšanas pasākumu organizēšana.

Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026

2026. gada pasludināšana par Starptautisko Brīvprātīgo gadu 2026 sniedz unikālu iespēju izcelt brīvprātīgā darba nozīmi sabiedrībā un tā daudzveidīgo ieguldījumu kopienu attīstībā. Šis gads var kalpot kā platforma, lai veicinātu sabiedrības izpratni par brīvprātīgā darba vērtību, stiprinātu tā prestižu un aktivizētu iedzīvotāju līdzdalību visos sabiedrības līmeņos.

Starptautiskā Brīvprātīgo gada 2026 NVA plāno īstenot vairākus pasākumus, tai skaitā, plānota komunikācijas kampaņa, informatīvi pasākumi, diskusijas, pieredzes apmaiņas pasākumi un izglītojošas aktivitātes, kas vērstas uz dažādām sabiedrības grupām – jauniešiem, senioriem, darba meklētājiem, profesionāļiem un kopienu līderiem. Tā būs iespēja aktīvi iesaistīties brīvprātīgā darba organizatoriem – nevalstiskajām organizācijām, pašvaldībām, izglītības iestādēm, sociālajiem uzņēmumiem un citām iesaistītajām pusēm – iniciatīvās, kas veicina brīvprātīgā darba redzamību, pieejamību un prestižu. Organizatoru iesaiste ir būtiska, lai veicinātu starpsektoru sadarbību, apvienojot valsts, pašvaldību, nevalstisko organizāciju un uzņēmēju resursus, lai kopīgi stiprinātu brīvprātīgā darba kultūru.

2026.gadā NVA ir izveidojusi visiem pieejamu Starptautiskā Brīvprātīgo gada 2026 pasākumu kalendāru <https://www.nva.gov.lv/lv/brivpratigo-gads>. Kalendārs ir kā atvērta tipa saraksts, kas visu gadu tiek papildināts ar notikumiem, un ikvienam ir iespēja iesaistīties tā pilnveidošanā, sniedzot NVA informāciju par Starptautiskā Brīvprātīgo gada ietvaros plānotajiem pasākumiem Latvijā.

Īstenojot Starptautiskā Brīvprātīgo gada aktivitātes, īpašu uzmanību varētu pievērst sabiedrības grupām, kurām informācijas pieejamība ir ierobežotāka. Tie varētu būt jaunieši, kuriem brīvprātīgais darbs palīdz attīstīt pilsoniskās līdzdalības prasmes, seniori, kuriem tas ir sociālās integrācijas un aktīvās novecošanas instruments, kā arī citas sociāli mazāk aizsargātās grupas, kurām brīvprātīgais darbs sniedz iespēju iegūt jaunas prasmes un kontaktus. Šīm sabiedrības grupām informācijas pieejamība un pielāgošana ir īpaši nozīmīga.

Jauniešu iesaiste

Daudzi jaunieši, īpaši ārpus lielajām pilsētām, nav pietiekami informēti par iespējām iesaistīties brīvprātīgajā darbā. Informācijas pieejamība šai grupai jānodrošina caur kanāliem, kas ir viņiem ikdienā vispieejamākie – sociālie mediji, izglītības iestādes, jaunatnes centri un neformālās izglītības aktivitātes. Īpaši svarīgi ir uzsvērt brīvprātīgā darba sniegtās iespējas karjeras attīstībā un personīgajā izaugsmē. Lai veicinātu jauniešu līdzdalību, būtu lietderīgi izstrādāt izglītojošus un vizuāli pievilcīgus informatīvos materiālus skolēnu pašpārvaldēm, kurus varētu iekļaut klases stundu saturā vispārizglītojošās skolās visā Latvijā. Šāda pieeja veicinātu agrīnu izpratni par brīvprātīgā darba nozīmi un motivētu jauniešus aktīvi iesaistīties sabiedriskajos procesos.

Personas ar invaliditāti

Personām ar invaliditāti līdzdalība brīvprātīgajā darbā bieži vien ir ierobežota vairāku iemeslu dēļ - informācijas pieejamība par iespējām iesaistīties brīvprātīgajā darbā, nepielāgota vide, kā arī ierobežots atbalsta mehānisms. Tas būtiski ietekmē personu ar invaliditāti iespējas brīvprātīgi iesaistīties un izmantot brīvprātīgo darbu kā sociālās līdzdalības, kompetenču attīstīšanas un pašrealizācijas formu. Lai novērstu personu ar invaliditāti ierobežotās iespējas iesaistīties brīvprātīgajā darbā, nepieciešams nodrošināt pieejamu un saprotamu informāciju par brīvprātīgā darba iespējām, attiecīgi pielāgot fizisko un digitālo vidi, stiprināt atbalsta mehānismus, kā arī paaugstināt brīvprātīgā darba organizētāju zināšanas un palielināt kapacitāti un atbalstu iekļaujošas prakses ieviešanā.

Senioru iesaiste

Senioriem brīvprātīgais darbs ir viens no nozīmīgākajiem aktīvās novecošanās instrumentiem, kas palīdz saglabāt dzīves kvalitāti, psihisko un fizisko veselību, kā arī piederības sajūtu sabiedrībai. Iesaistīšanās brīvprātīgajās aktivitātēs veicina sociālo integrāciju, dod iespēju uzturēt regulārus kontaktus ar citiem cilvēkiem un mazināt vientulības risku. Seniori salīdzinoši mazāk kā citas iedzīvotāju vecuma grupas ikdienā izmanto digitālos saziņas

kanālus, tāpēc informācijas izplatīšanai jāizmanto arī tradicionālie informācijas avoti – vietējie laikraksti, radio, televīzija, informatīvie materiāli publiskās vietās, piemēram, bibliotēkās, poliklīnikās, kultūras centros un sociālajos dienestos. Šiem materiāliem jābūt sagatavotiem vienkāršā valodā, ar skaidru vizuālo noformējumu. Vienlaikus svarīga ir sadarbība ar pašvaldību sociālajiem dienestiem, pensionāru biedrībām un senioru klubiem, kas var kalpot kā starpnieki informācijas nodošanā un motivēšanā. Ieteicams organizēt klātienes informatīvos pasākumus, kuros seniori var uzdot jautājumus un saņemt praktisku atbalstu. Tāpat būtu lietderīgi attīstīt senioriem pielāgotas digitālās prasmes, lai ilgtermiņā veicinātu viņu spēju patstāvīgi meklēt un izmantot informāciju par brīvprātīgā darba iespējām. Šāda pieeja veicinātu senioru aktīvu līdzdalību sabiedrībā un stiprinātu starppaaudžu solidaritāti.

Citas sociāli mazāk aizsargātās grupas

Savukārt citām sociāli mazāk aizsargātām grupām – bezdarbniekiem, cilvēkiem ar zemiem ienākumiem vai ierobežotām iespējām – brīvprātīgais darbs sniedz iespēju iegūt jaunas prasmes, pieredzi un kontaktus, kas var palīdzēt integrēties darba tirgū un sabiedrībā. Tādējādi informācija šai grupai jāsniedz caur sociālajiem dienestiem, NVA filiālēm, pašvaldībām un NVO, kas strādā ar sociālās atstumtības riska grupām, īpaši uzsverot brīvprātīgā darba praktisko ieguvumu – iespēju apgūt jaunas kompetences, iegūt rekomendācijas un palielināt nodarbinātības iespējas

4.5. Brīvprātīgā darba atzīšana

Brīvprātīgais darbs sniedz iespēju iegūt praktiskas, dzīvē noderīgas prasmes, piemēram, komunikācijas, sadarbības, problēmu risināšanas prasmes, iniciatīvas uzņemšanos, organizatoriskās spējas un spēju strādāt komandā. Šīs kompetences ir būtiskas ne tikai ikdienas situācijās, bet arī profesionālajā attīstībā, jo tās veicina elastību, pašpārlicinātību un spēju pielāgoties dažādām darba vidēm. Brīvprātīgais darbs bieži vien kalpo kā pirmā praktiskā pieredze jauniešiem, kā arī kā iespēja senioriem saglabāt aktīvu līdzdalību sabiedrībā.

Latvijā šobrīd nav izveidota sistēma, kas ļautu strukturēti dokumentēt un attiecīgi atzīt brīvprātīgā darba laikā iegūtās prasmes. Tas ierobežo brīvprātīgā darba potenciālu kā nozīmīgu instrumentu neformālajā izglītībā, karjeras attīstībā un nodarbinātības veicināšanā. Iegūtās kompetences bieži vien nenovērtē, kas apgrūtina to iekļaušanu CV, izglītības dokumentos vai profesionālās kvalifikācijas apliecinājumos, tādējādi mazinot brīvprātīgā darba pievienoto vērtību indivīda profesionālajā ceļā.

Saskaņā ar Likumu³⁸ brīvprātīgā darba veicējam ir tiesības pieprasīt brīvprātīgā darba organizētājam izsniegt izziņu par veikto brīvprātīgo darbu, tā ilgumu un kompetencēm, kas iegūtas, veicot brīvprātīgo darbu, tomēr šī izziņa netiek oficiāli atzīta izglītības vai nodarbinātības jomā, tādējādi joprojām ir aktuāla problēma par prasmju dokumentēšanu un atzīšanu.

Izstrādājot jaunu Brīvprātīgā darba informācijas sistēmu, kā viens no risinājumiem varētu būt sistēmā fiksēto prasmju/kompetenču atzīšana valstiski noteiktās jomās. Attiecīgi brīvprātīgajā darbā apgūtās kompetences tiktu atzītas kā daļa no neformālās izglītības. Tomēr, lai to izdarītu, informācijas sistēmā nepieciešams izveidot kompetenču katalogu ar aprakstiem.

³⁸ Brīvprātīgā darba likuma 8. panta pirmās daļas 3. apakšpunkts un 7. panta otrās daļas 5. apakšpunkts, <https://likumi.lv/ta/id/275061-brivpratiga-darba-likums>

Brīvprātīgajā darbā apgūtās un no kompetenču kataloga fiksētās kompetences ļautu jauniešiem un citiem brīvprātīgajiem uzrādīt savu pieredzi kā vērtīgu ieguldījumu profesionālajā attīstībā, ģenerējot no sistēmas atsevišķus sertifikātus vai to uzrādot savos portfolio, vienlaikus demonstrējot darba devējiem un izglītības iestādēm apgūto kompetenču nozīmi kā kvalifikācijas un personības attīstības instrumentu.

Nemot vērā minēto, būtu jāapsver iespēja izstrādāt metodiskos materiālus, kā arī ieviest mehānismu brīvprātīgā darba laikā iegūto prasmju oficiālai atzīšanai. Šāda pieeja ne tikai stiprinātu brīvprātīgā darba prestižu, bet arī motivētu sabiedrību aktīvāk iesaistīties, veicinot personīgo izaugsmi un sabiedrības attīstību kopumā.

11. tabula

Rīcības virzieni brīvprātīgā darba atzīšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Darba grupas izveide risinājumu izstrādei par kompetenču, kas iegūtas, veicot brīvprātīgo darbu, iespējamo integrēšanu Brīvprātīgā darba informācijas sistēmā un to turpmāku pielietošanu.
2.	Brīvprātīgā darba kompetenču kataloga izveide un integrēšana Brīvprātīgā darba informācijas sistēmā.
3.	Valsts līmeņa atzīšanas mehānismu apzināšana (izglītības jomā) un tiesisko risinājumu izstrāde.
4.	Risinājumu izstrāde Brīvprātīgā darba informācijas sistēmā uzkrāto datu par kompetencēm pārnesi citās sistēmās.
5.	Sabiedrības, darba devēju u.c. iesaistīto pušu informēšana par kompetenču atzīšanas nozīmīgumu un ieguldījumu neformālo prasmju apguvē.

4.6. NVO kapacitātes stiprināšana brīvprātīgā darba jomā

NVO ir viens no galvenajiem brīvprātīgā darba virzītājspēkiem Latvijā (*skat. 2.1. apakšsadaļu*), tomēr to kapacitāte bieži vien ir ierobežota. Daudzas NVO darbojas ar minimāliem resursiem, balstoties uz entuziasmu un brīvprātīgu iesaisti, kas apgrūtina ilgtermiņa plānošanu, kvalitātes nodrošināšanu un jaunu brīvprātīgo piesaisti.

Tādējādi NVO pilnvērtīgai attīstībai un spējai kvalitatīvi organizēt brīvprātīgo darbu Latvijā ir nepieciešams mērķtiecīgs, koordinēts un daudzpusīgs atbalsts gan no valsts, gan pašvaldību, gan privātā sektora puses.

Tuvāko gadu mērķis būtu izveidot programmu “Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO”, lai ar NVO iesaisti veicinātu brīvprātīgā darba iniciatīvas un veiktu sabiedrības iesaisti un izglītošanu par brīvprātīgā darba nozīmi un iespējām iesaistīties brīvprātīgā darba veikšanā, kā arī lai stiprinātu NVO brīvprātīgā darba pārvaldībā, organizēšanā un koordinēšanā un veicinātu brīvprātīgā darba attīstību kā pilsoniskās sabiedrības aktivitāti un ieguldījumu tautsaimniecībā un Latvijas attīstībā kopumā.

Programmas “Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO” ietvaros tiktu organizēts atklāts konkurss NVO tādu aktivitāšu nodrošināšanai kā brīvprātīgo piesaiste, apmācības par brīvprātīgā darba veikšanu, brīvprātīgā darba koordinēšana, apmācības NVO darbiniekiem par brīvprātīgā darba vadību, mentoringu un kompetenču dokumentēšanu, metodisko materiālu un vadlīniju izstrāde, kas palīdz organizēt kvalitatīvu brīvprātīgo darbu, brīvprātīgā darba

popularizēšanas pasākumi, partnerību izveide ar pašvaldībām, skolām, uzņēmumiem, lai paplašinātu iespējas un resursus, sadarbības veicināšana starp brīvprātīgā darba veicējiem un citas nozīmīgas aktivitātes, kas stiprina pilsonisko sabiedrību, tai skaitā, civilās aizsardzības, sabiedrības drošības un valsts aizsardzības spējas.

Programmai “Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO” nepieciešamais ikgadējais finansējums varētu būt 250 - 500 tūkst. *euro*, kura ietvaros varētu tikt atbalstīti 5-10 NVO īstenoti projekti, kas sekmētu Brīvprātīgā darba likumā noteiktā mērķa sasniegšanu, Brīvprātīgā darba konsultatīvās padomes ietvaros izvirzīto uzdevumu izpildi un arvien lielākas sabiedrības daļas iesaisti brīvprātīgā darba aktivitātēs. Speciālas programmas izveide būtu nozīmīga brīvprātīgā darba ekosistēmas sastāvdaļa. Kā alternatīvs risinājums būtu, iespējams, rast finansējumu esošajos resursos, kas tiek novirzīti NVO atbalstam, tajos paredzot specifisku atbalstu tieši brīvprātīgā darba atbalstam nepieciešamo aktivitāšu finansēšanai.

Vienlaikus arī pašvaldības, privātās organizācijas un korporatīvie dalībnieki var sniegt atbalstu NVO kapacitātes stiprināšanai darbam ar brīvprātīgajiem.

12. tabula

Rīcības virzieni NVO kapacitātes stiprināšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Programmas "Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO" stratēģiskā koncepta izstrāde un saskaņošana Brīvprātīgā darba konsultatīvajā padomē.
2.	Finansējuma piesaistei nepieciešamās dokumentācijas izstrāde programmai "Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO".
3.	Programmas "Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO" līdzekļu sadales mehānisma izstrāde.
4.	Programmas "Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO" aprobācija praksē, rezultātu izvērtējums un programmas pilnveide.
5.	Pašvaldību un korporatīvo dalībnieku motivēšana NVO kapacitātes atbalstam darbam ar brīvprātīgajiem.

4.7. Brīvprātīgā darba ekosistēmas novērtējums - kopsavilkums

Brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstība ir būtisks priekšnoteikums stiprai un ilgtspējīgai pilsoniskajai sabiedrībai, un tā efektivitāte ir tieši saistīta ar visas brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstību. Lai nodrošinātu mērķtiecīgu un koordinētu pieeju šīs jomas pilnveidei, nepieciešams noteikt stratēģiskos virzienus, kas aptver gan politikas plānošanu un īstenošanu, gan atbilstošu atbalsta mehānismu funkcionēšanu.

Labi funkcionējoša brīvprātīgā darba ekosistēma nodrošina:

- skaidru politisko un tiesisko ietvaru;
- efektīvu koordināciju un sadarbību starp iesaistītajām pusēm;
- pieejamu un funkcionālu infrastruktūru, tostarp digitālos rīkus;
- kvalitatīvu apmācību un pieejamu informāciju brīvprātīgajiem un organizatoriem;

- informētu un motivētu sabiedrību;
- brīvprātīgā darba atpazīstamību un uztveri kā vērtīgu pilsoniskās līdzdalības formu.

Zemāk 12.tabulā atzīmētas brīvprātīgā darba ekosistēmas efektīvai darbībai nepieciešamās rīcības:

- Sarkanā krāsā – nav iesākts, jāuzsāk rīcības izpilde;
- Dzeltenā krāsā – nepieciešamība ir apzināta, ir jāuzsāk rīcības izpilde;
- Zaļā krāsā – rīcība ir uzsākta / rīcības izpilde ir procesā.

12. tabula

Izaicinājums	Pašreizējā situācija	Rīcība	Priekšnosacījumi	Galvenie riski
Brīvprātīgā darba politikas nostiprināšana	Brīvprātīgais darbs atzīts, bet nav konsekventi iestrādāts visos stratēģiskajos dokumentos, trūkst skaidru mērķu un resursu	■ Iekļaut brīvprātīgo darbu NAP 2028–2034 ■ Iestrādāt nozaru politikas dokumentos ■ Iekļaut plānošanas reģionu un pašvaldību attīstības stratēģijās ■ Iestrādāt atbalsta instrumentus ES fondu plānošanas dokumentos 2028–2034 periodam	- Valsts politikas plānošanas cikli - Pašvaldību plānošanas dokumenti - ES fondu plānošanas dokumenti	- Politiskā inerce - Resursu trūkums
Datu trūkums un sadrumstalota uzskaitē	Dati tiek iesniegti atšķirīgi; nav centralizētas datu apkopšanas mehānisma; terminu definīcijas nav pietiekami skaidras	■ Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā ■ Grozījumi atbilstošos MK noteikumos (definīcijas) ■ Vienotu informācijas apkopošanas vadlīniju izstrāde ■ Centralizēta datu apkopošanas mehānisma izstrāde ■ CSP aptaujas	- Normatīvais regulējums - IT pielāgojumi	- Administratīvais slogs - Datu kvalitāte
Digitālās infrastruktūras nepietiekamība	Jaunas Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas izstrāde	■ Tehniskās specifikācijas izstrāde un iepirkuma organizēšana ■ IS izstrāde, integrācijas (eID, datu apmaiņa) ■ Lietotāju testēšana ■ Vadlīnijas un atbalsts lietotājiem	- Finansējums - Valsts IS integrācija - Kiberdrošība	- Izstrādes aizkavēšanās (VIS izstrādes sarežģītības un dokumentācijas procesa dēļ) - Ierobežots finansējums - Zema lietojamība
Zema atpazīstamība un stereotipi	Sabiedrībai trūkst skaidras informācijas un motivācijas; saglabājas mīti par “neapmaksātu	■ Regulāras kampaņas valsts līmenī ■ Vēstneši (personības) ■ Pieredzes stāstu bibliotēka	- Finansējums - Partneru tīkli	Zema komunikācijas ietekme

Izaicinājums	Pašreizējā situācija	Rīcība	Priekšnosacījumi	Galvenie riski
	palīdzību bez ieguvuma”	 Brīvprātīgā darba organizētāju individuālās kampaņas		
Kompetenču neatzišana	Izziņas par brīvprātīgo darbu nav formāli atzītas izglītībā/nodarbinātībā; trūkst vienota kompetenču kataloga	 Kompetenču kataloga izstrāde	- Izglītības standarti - IS gatavība - Darba devēju/augstskolu iesaiste	– Formāla nevienprātība – Uzticēšanās
		 Digitālas izziņas par veikto brīvprātīgo darbu izsniegšana, izmantojot IS		
		 Sertifikātu atzīšanas mehānismi		
		 Vadlīnijas kompetenču atzīšanai		
NVO kapacitātes ierobežojumi	Daudzas NVO strādā ar minimāliem resursiem; Ierobežotas iespējas piesaistīt/koordinēt brīvprātīgos	 Programmas “Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO” izstrāde	- Finansējums - Administratīvā kapacitāte	– Finansējuma trūkums – Reģionālā nevienlīdzība
		 Pašvaldību un korporatīvo partnerību granti		
		 Mentoru piesaiste		
Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026 kā impulss pārmaiņām	Brīvprātīgais darbs uzmanības centrā; sabiedriskais fokuss; iespēja konsolidēt pasākumus	 Reģionālās iniciatīvas	- Finansējums - Partneru līdzdalība	-Sadrumstalotība
		 NVA informatīvā kampaņa		
		 Semināri un apmācības brīvprātīgā darba organizētājiem		
		 Nacionālā konference		
		 Godināšanas pasākumi		

Starptautiskajiem attīstības virzieniem izceļama brīvprātīgā darba politikas integrēšana valsts stratēģiskajos plānošanas dokumentos, digitālās infrastruktūras modernizācija, sabiedrības informēšanas un motivēšanas sistēmiski pasākumi, kā arī brīvprātīgā darba tematikas iekļaušana izglītības programmās, īpaši uzrunājot jauniešus. Šo virzienu īstenošana varētu nodrošināt ilgtspējīgu un efektīvu brīvprātīgā darba sistēmu Latvijā.

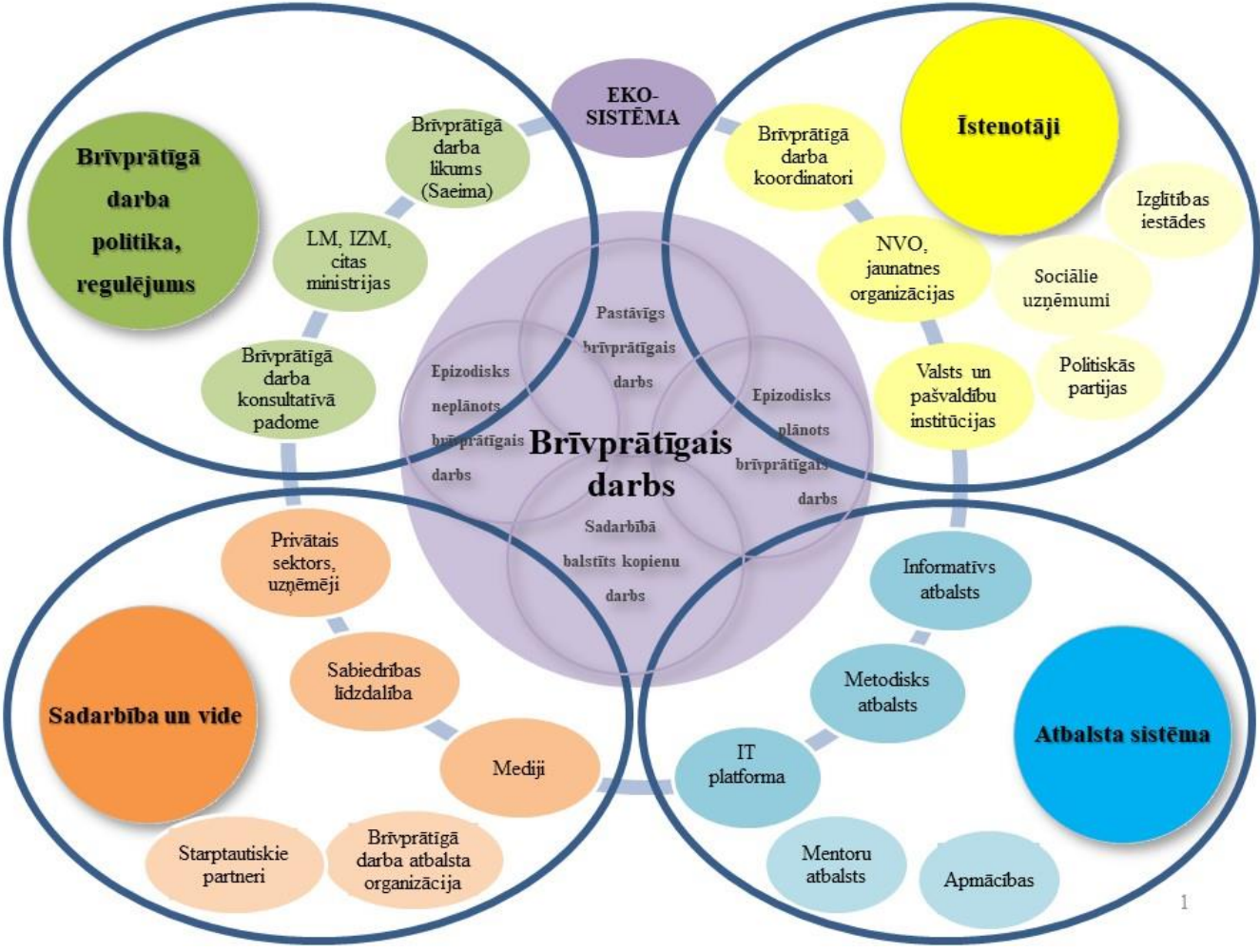
Vienlaikus brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstību būtiski ietekmē vairāki ierobežojumi – nepietiekama informētība, ierobežoti resursi, tiesiskā regulējuma nepilnības un sabiedrības attieksme. Šie faktori kavē pilnvērtīgu iesaisti un traucē veidot stabilu, koordinētu un uz datiem balstītu brīvprātīgā darba praksi.

BRĪVPRĀTIGĀ DARBA EKOSISTĒMA

Attēla autors: Center of European Vounteering (CEV); pieejams: <https://www.europeanvolunteercentre.org/>

Brīvprātīgā darba ekosistēma Latvijā

1

Attēla autors: LM, atbilstoši NVA 2025. gada 4. decembra konferences “Brīvprātīgais darbs Latvijā – vakar, šodien un rīt” ietvaros izveidotajam brīvprātīgā darba ekosistēma modelim (Brīvprātīgā darba konsultatīvās padomes locekļa Mārtiņa Šteina vadībā)